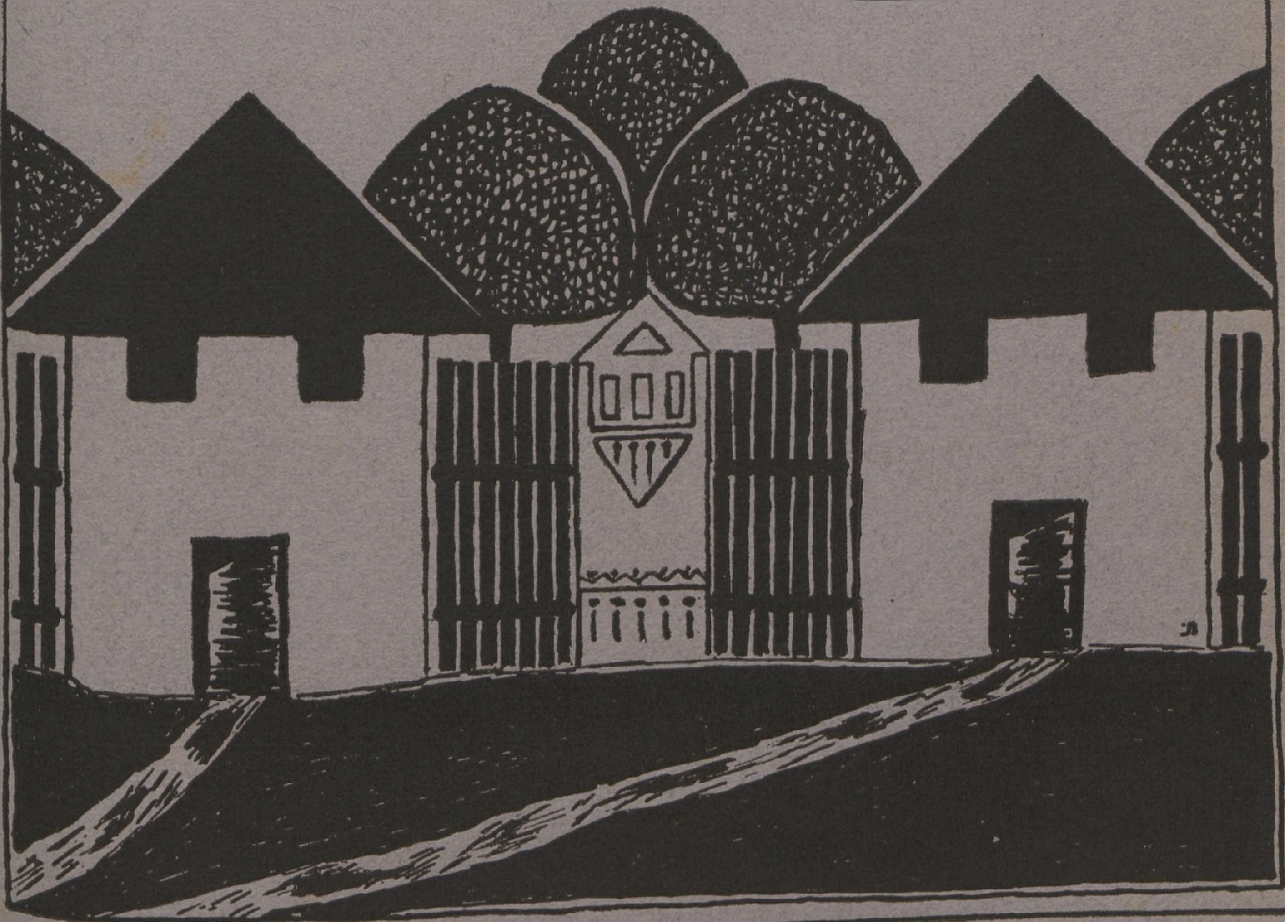
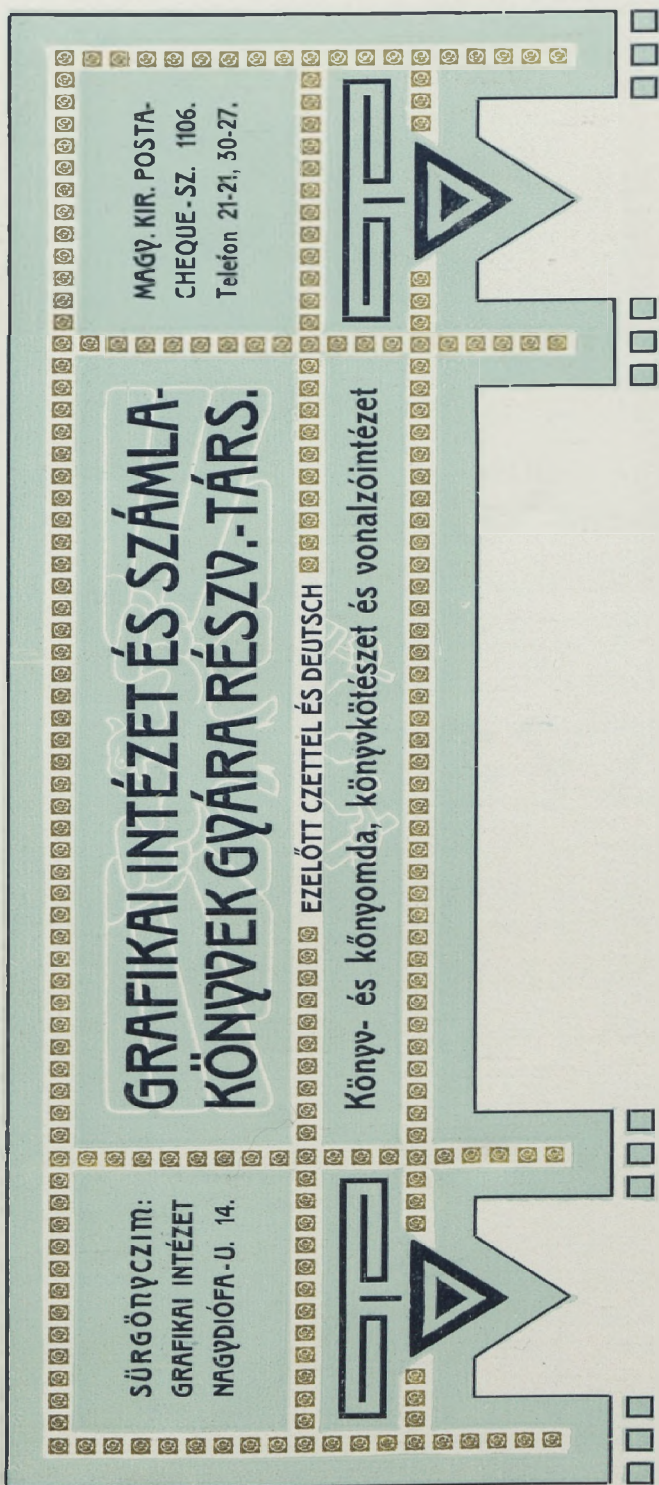

GRAFIKAI SZEMLE

SZERKESZTIK:
TANAY JÓZSEF ÉS
NOVÁK LÁSZLÓ.
A KÖNYVNYOM-
DÁSZOK SZAK-
KÖRE KIADÁSA.
1908. SZEPTEMBER.

Budapest,
VII. Nagydiófa-utca 14.

MELLÉKLET

A GRAFIKAI SZEMLE 1908. ÉVI
SZEPTEMBERI SZÁMÁHOZ.

SZEDTE: HOLLÓSSY JÁNOS
NYOMTA: CSUVARA FERENCZ.

∴ ∴ AZ ∴ ∴
ALCSÚTI FŐHERCEGI
UDVARI KERTÉSZET
FAISKOLÁJÁNAK

ÁRJEGYZÉKE

PREISCOURANT
DER BAUMSCHULEN
DER ERZHERZOGL.
HOFGÄRTNEREI IN
∴ ∴ ALCSÚT ∴ ∴

HUSZONEGYEDIK ÉVFOLYAM
♣ HERBST 1908 ŐSZ ♣ ♣ ♣ ♣
FRÜHJAHR 1909 TAVASZ ♣

M.-Vásárhelyi Nyomdászok

MÖGHÍVÁS

ADATIK TUTTÁRA mindazoknak akiket illet, hogy a marosvásárhelyi nyomdász lögényeknek már igón viszkót a talpa, mivelhogy rég idő óta nem létkelhatták ki magukat az önsaját mulatságukba, entil fogva a jövő héten, szeptember hónap tizenharmadik napján öste 7 órakor egy igón fénom kis Szüreti Vigasságot rendeznek az Erzsébet-kertben, aki a Kossuth Lajos-utza elejbe van (hisz' teccik tudni) osztég akibe a Frideány Martzi ténsur az kortársóros, aki kegyetlen szípen kipingáltatta az tsárda nagyszobáját, most osztán ugy ragvog mint az esthajnal szellagi. — A végasságon az Bámó Bertzi igazány huzi az talhízsergető nollákat, akirül tudva vagyon, hogy az bandája mind igón kemény körmü lögényekből áll, akik százegegység luuzzák az nollazenyvét, csak bankót mutogassanak nekük. — Az sem valami tsékely eszmény lösz, mikor a hógyek mög az lögények szóirpóintint mög kantóit dobálnak egymás löjhen. De borostüveget télos dobálni egymás löjhen! Világosta is lészón, mög savallás, manológót is mondanak, meg kupékat inekelnek. Nagy risaj lösz ez! A javát meg hául hotuk, már hogy az Göre bíró ur mög a Durbins sógor ényekit, akik ugy fognak nollázni mint a tsalagány madár az dokortban. — Láthati hát akinek egy kis eszö van, hogy ez igón festhözzállö mulatság lészón. Azt mög majd eltelejötünk emleteni, hogy az kethelyiség fájjal ki lösz pihékeze szölo lugasókkal, amelyekön szölo lészón és lopatik aki akar elöget, az igaz, hogy ezert mögötüeti az embört a hévatali hatóság ö. m. a. i. — Tiszóttel kérjük hát Önkegyedet, hogy az családjal gyűjtek el erre a végasságra. Mőglássá, olyan jól érüti magát, mint az kis malatz az potolyabó, mert ez olyan kedélyös kis hecc lösz, hogy aki ott léssen benne, annak mikor temetik is eszöbe jut, hogy milyen fénoman mulatott a nyomdászok szüreti mulatosságán.

Szüreti Mulatsága

• ZENÉSZ •
BÁMÓ BERCI

Felkötéselvet köstnemetel veszőnk és hírapingnyuglázunk

A mulatság jövelema a nyomdász Százegegyséit és Jövelönyöngái hór pénztára javára lesz fontósa.

• KEZDETE •
7 ÓRÁKOR

Streméj-jejr: 1 korona.
Csaldé-jejr: 3 személyre
2 korona

Jegyek aítre válthatók:
Márvány Artur, Bocsány Márton és Révész Béla után tötén kereszteléseben

A MULATSÁG SORRENJÉ

1. Déltőlön 4 órakor az összes jelmezsek és rendezők letényképezése az Erzsébet-kertben.
2. Este 7 órakor a mulatság kezdete az Erzsébet-kertben: Cserebögér Jókai, az öreg csósz telóvessza a szüreti mulatság szabályait. A szölo lopás megkezdése. Az önéis szöloítönt elarvezése. A szüretelés befejezése.
3. A szüretelők és jelmezsek bevonulása a kertből a terembe, a zenekaróll vezetve.
4. Dalok. Erekti Német Annuska ünemény.
5. Csökötörsök kulcs. Költemény. Itta Csökoni Völz Mihály, Szavaly Kon Ernő.
6. Göre Gábor bíró ur és Durbins sógor erekszemü.
7. Monológ. Elhódj Német Annuska ünemény.
8. Kupék. Elhódj Reisinger Jöszé.
9. A tánc megkezdése. Világosta. Komédi. Szerpenin.
10. Ejjeli 1 órakor a világosta zírása és a díjak kiosztása.

TÁNCREND

SZÜNET ELŐTT

1. Csárdás
2. Keeringő
3. Pas de quatre
4. Négyes I.
5. Csárdás

SZÜNET UTÁN

1. Csárdás
2. Mazurka (Nővadás)
3. Keeringő
4. Négyes II. (Csárdás)
5. Csárdás virraztóg.

1908 Szeptember 13-ikán

RENDEZŐK

ADY ÁRPÁD BENKŐ LÁSZLÓ GRÖN SAMUEL RÉVÉSZ BÉLA

DSZELNŐKÖK

KLEIN ZSIZMOND MORVAY ZOLTÁN RÖVÉSZ SÁNDOR
akóll akóll akóll
URBÁNY GYULA BARDI ISTVÁN SÖSSZOLZ ZOLTÁN
jejrő jejrő akóll

Ashinger Gyula Hoptmann József Lukács Károly Simon István
Durbins Béla Hoffmann Mihály Káldi József Szabó Lajos
Bercs Gyula Káldi József Marosvári Márton Szabó Lajos
Csepel István Kocsányi Sándor Nagy Sándor Tarkó Ernő
Csökke Antal Káldi Ernő Reisinger József Tarkó Marika
Erzsi Emma Kelemen Marika Kovács Ferenc Tarkó Miklós
Ferenzi Béla Landmann Gyula Szabó József Vajner Vilmos

SZÜRETI JELMEZESÉK

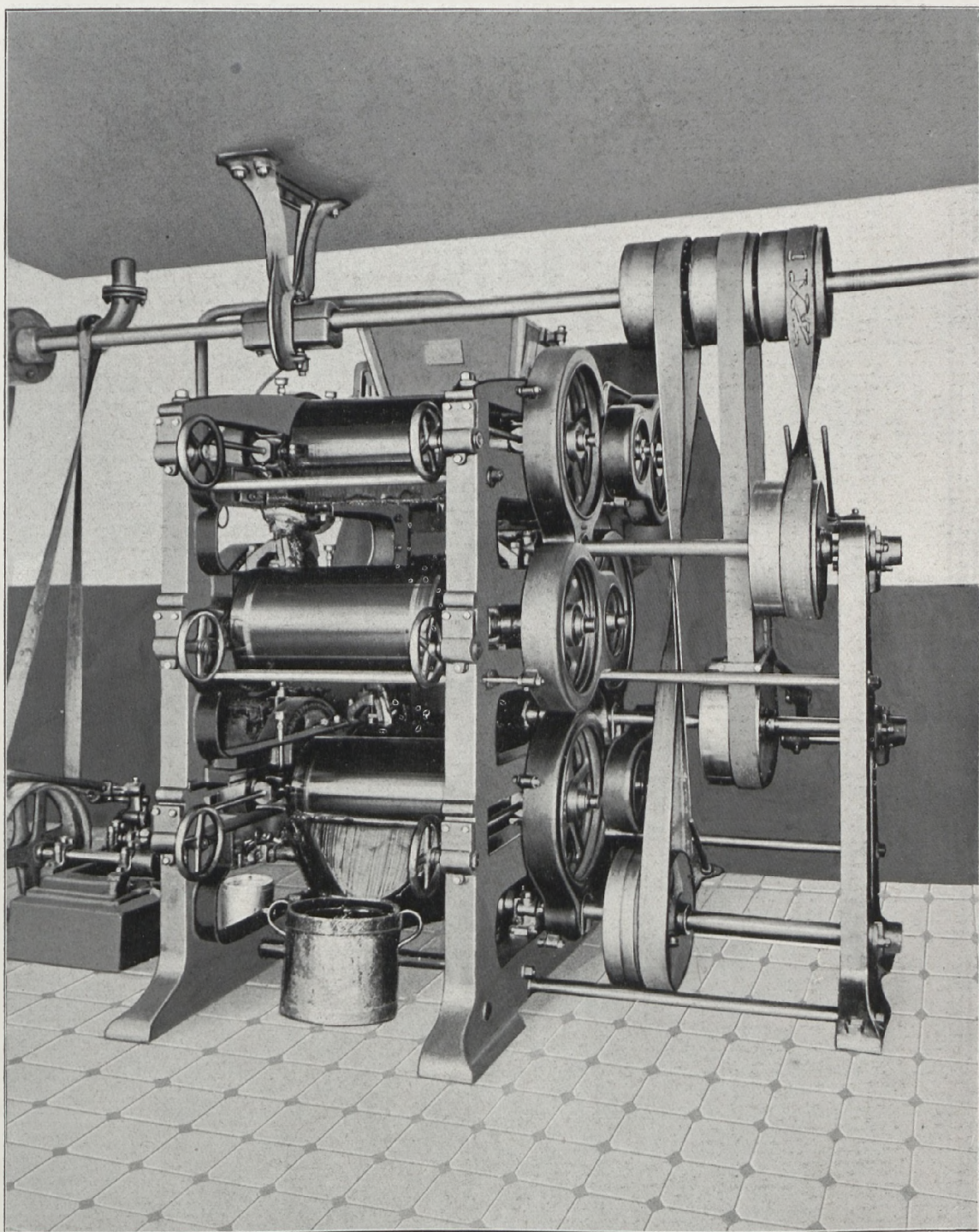
Göre Gábor bíró ur Kovács Ferenc Csökke Ashinger Gyula
Durbins sógor Marosvári Márton Lukács Károly
Cserebögér Jókai Szabó Lajos Benkő Hoptmann József
Durbins Szabó Lajos Prókai Urbány Gyula
Kis csósz Reisinger József Prókai Hoffmann Márton

Páktorányok

Durbins Béla Kovács Béla Bercs József Müller N.
Ferenzi István Lukács Vilmos Csökke József Östör Béla
Hógy Annuska Pólya Annuska Cserebögér József Reisinger Sándor
Kovács Gyula Szabó István Csepel István Sieghart Albert
Kovács Annuska Sándor Annuska Lukács József Tarkó Gábor

Aki legtöbb levelező-lapot kap, az legtöbb levelező-lapot elad, aki legtöbbet fog, az legtöbbet elfog, értékes jutalmatnyújtást kap meg a szüreti mulatság rendezésébe

BAER OTTÓ FESTÉKGYÁR BUDAPEST, VII., GIZELLA-UT 53.
TÖRZSGYÁR DREZDA

EGYIKE A BUDAPESTI GYÁRBAN MŰKÖDŐ FESTÉKDÖRZSŐLŐ GÉPEKNEK

NYOMATOTT A GYÁR
„VORAN“ FESTÉKÉVEL

JÓKAI KÖNYVNYOMDA NYOMÁSA
BUDAPEST, VII., THÖKÖLY-UT 28.

MELLÉKLET A „GRAFIKAI SZEMLÉ“-HEZ

Grafikai Szemle

Havi folyóirat a grafikai iparágazatok számára.

Tartalom: Borítékunk és mellékleteink. Az új szervezetű nyomdászati tanműhely. Szakkiállítások és fölolvadások vidéken. A szövegbeilí pontozott vonalak szedésmódja. Versengés új szedőgépek alkotása dolgában. Töredékek a könyvnyomtatás történelméből. (Farkas Imre keresztúri és csepregi könyvnyomató, Payr Sándor soproni teológiai tanártól. Könyvnyomtatás a fekete világrészben.) Stereotípiái meg galvanoplasztikai munka. (A klisék forrasztásának mesterfogásai. Könyvnyomdai cinkgalvanok készítése. Adalékok a stereotípálás történetéhez.) Apró jegyzetek a gépmesterek munkaköréből. (A festék piszkolódása a papiros által. A nyomatok száradásának gyorsítása. A cink-oxid ledörgölése a klisékről. A vékony papirosra való nyomtatás. A gép tisztítására használt rongyokról. Hanyagág a formamosás tekintetében. A színes nyomatok jó hatásának titkai. Elbánás az arany- és ezüsfestékekkel. Henger-átmelegedés tégelyes sajtónál. Kézóvó használat a tégelyes sajtón. Festékező szerkezeteink hiányosságai. A kirakó szerkezet legfő hiányosságai. Sávok keletkezése a nyomtatásban.) Magyar Nyomdászok Évkönyve az 1909. évre. Különféle apróbb közlemények. (Újabb hivatalos térkép a székes fővárosról. Éjtszaka idején megjelenő ujság Berlinben. Tejes palackok készítése papirosanyagból. Útba igazító tervrajzok a látogató-jegyeken. Ósrégi egyiptomi hierogliffákra felfedezése. A franciaországi történelmi lakomák étrendjei. Adatok az írógép földtalálásának történetéhez. Bibliográfiai ritkaság a kolozsvári múzeumban. Adatok az újságírás tanításának történetéhez. A szerzői jog szabályozása Európában. A közkönyvtárak elterjedtsége Amerikában. Képes levelezőlapok kivitele Németországból. A világ legmikroszkópiusabb betűjű írásai. Hány ujság van az Egyesült Államokban? Jegyzetek a sokszorosítási anyagtanból.) Jegyzőkönyvek s más hivatalos közlemények. (Tagsági forgalom 1908 augusztus havában. Tagsági járulékok a múlt hóban. Választmányi ülés 1908 szeptember 15-én. Jegyzőkönyv a Könyvnyomdászok Szakköre szakbizottságának üléséről. Birálati jelentés a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Szakegyesületének szombathelyi csoportja által kiírt levélfejpályázatról. 1908 januárius havi példányok kerestetnek! A Könyvnyomdászok Szakköre pályázatai. Pénztári kimutatás 1908. augusztus haváról. Kondícióbeli változások pontos bejelentése. Fotografus kedvezménye tagjaink részére. Helyreigazítás. A tag szórakozási alkalmi körhelyiségünkben. Az idényjegy használhatása házi estélyeken. A Grafikai Szemle hirdetéseinek szabott árai.) Hirdetések rovata. Négy melléklet.

Borítékunk és mellékleteink.

Borítékunkat *ifj. Kellner Ernő* nyomdájának akcidens-szedője, *Becker István* szaktársunk tervezte egy az Orsz. m. kir. Képzőművészeti Főiskola értesítőjében talált homlokkléc motívumainak fölhasználásával. A főcím alatt látható alapterv lemezét is ő vágta hozzá cinkből. A nyomtatás a Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság nyomdájában történt. — Első mellékletünk a *Grafikai Intézet és Számlakönyvek Gyára Részvénytársaság* nyomdáját dicséri. *Hollóssy János* mesterszedő szaktársunk volt a szedője és *Csuvara Ferenc* gépmester szaktárs a nyomtatója. A pompás melléklet jó bizonyossága annak, hogy ez a kitűnő hírű régi műintézet újabban minő szép sikereket ér el a magasabb értelemben vett akcidens-szedés terén is. *Hollóssy* szaktársunk e munkájánál kizárólagosan a betűöntők csinálta betű-, lénia- meg kerettípusok fölhasználására szorítkozott. A négyzeteknek vonaldísz közepette vagy a nélkül való alkalmazása rendkívül divatos most Európában, s tekintve ez anyag minden nyomdában való meglételét s alkalmazhatóságának sokféleségét: e divat talán huzamosabb ideig is folszínre marad. Kellő színezést föltételezve, mindenestre igen sokszor frappáns hatás érhető el e négyzetekkel. — Második mellékletünk a budapesti *Károlyi-nyomdában* készült, s e nyomda kitűnő mester-szedőjének, *Fekete Béla* szaktársunknak a kitűnő ízlését, jeles rajzoló képességét, s mindenek fölött pompás mesterszedői készülségét dicséri. *Fekete*

szaktársunk neve különben szélteben ismeretes immár könyvnyomtatói körökben. A Magyar Nyomdászok Évkönyve két év előtti kötetének ő volt a dekorálója, s az idén, december első felében megjelenő újabb Évkönyv-kötet is ő díszítette a maga szép magyarságos rajzaival. Mostani mellékletünk alapnyomati lemezének a kivésése is természetesen az ő munkája. Harmadik mellékletünk a marosvásárhelyi *Révész Béla* féle nyomdában készült. *Morvaj Zoltán* szaktársunk, e nyomda faktora volt a szedője, s *Süssholz Zoltán* a nyomtatója. A sikerült meghívó szép bizonyítéka a *Révész-nyomda* jó berendezettségének, s egyszerűsége az ott alkalmazott szaktársaink jeles szaktudásának. Igazán örvendetes dolog, hogy az erdélyrészi magyarság e szép városában oly gondnal s annyira lelkiismeretesen művelik a nyomdászatot. De jól esett konstatálnunk a meghívó egész tartalmából azt is, hogy a marosvásárhelyi nyomdászok közt megvan a kellő összetartás, s még szórakozásaik idején sem igen feledkeznek meg bizonyos magosabb célokról.

Egy negyedik mellékletet is csatoltunk e füzetünk-höz. *Baer Ottó* jónevű festékgyárának egyik festékdörzsölő gépét mutatja ez, *Schimek F.* nyomásában. A három legelső melléklet részt vesz lapunk pályázatán. A döntés a szakbizottság dolga lesz, ennek legközelebbi ülésén. Itt meg kell jegyeznünk, hogy a múlt havi pályázat harminc-koronás díját *Kún Kornél* szaktársunk, a "Világosság" mesterszedője nyerte el.

Az új szervezetű nyomdászati tanműhely.

Mint már jeleztük is: a Könyvnyomdászok Szakköre szakoktatási intézménye fordulónpra jutott. Október hó 4-ikén az erre legjobban vétermett szakfőrúának, *Czakó Elemér dr.* úrnak ráterésével megnylík már az új nyomdászati tanműhely az Iparművészeti Iskolában, előreláthatólag nagy szellemi hasznára szolgálva a magyarországi könyvnyomtatásnak. A beiratkozás idejét és föltételeit hirdető körlevélnek szövegét a következőkben közöljük olvasóinkkal:

"A Könyvnyomdászok Szakkörének támogatásával nyomdászati tanműhely nyílik meg az Iparművészeti Iskolában (IX, Kinizsi-utca 31) október hó 4-ikén, amelyet szakemberek közreműködésével Czakó Elemér dr. vezet. Ez intézmény mintegy folytatása a Szakkör tanfolyamainak s kiinduló pontja egyszersmind a nyomdászati szakoktatás állami szervezésének. Egyelőre csak arról van szó, hogy azok a nyomdászok és iparművészek, akik eddigi működésükkel a tipográfiában vagy a grafikában való jártasságukat igazolni tudják, magasabb kiképzést nyerjenek a nyomdászatban iparművészeti irányban, s ezáltal modern erőket lehessen nyerni úgy a tanonc-, mint a felsőbb oktatáshoz, valamint a gyakorlati élet számára. A tanítás műhelyszerűleg történik és nem katedráról. Ép azért

csak korlátozott számban vétetnek föl tanműhelyi tagok, és pedig tíz a művészi és húsz a nyomdászati karból. A fő súly a gyakorlati föladatok művészi megoldásán nyugszik. Azonkívül tér- és színérzéklet fejlesztő rajz-kurzusok és szaktudást közvetítő előadások egészítik ki a tanfolyamot. Rajztanítás, színgyakorlatok és szakelőadások heti két-két órát foglalnak le, a gyakorlati föladatok megoldása pedig négyet. A szakelőadások keretében szó lesz a nyomdai fölszerelésről, tipométeriről, a szedő és nyomó munkájáról, stereotípiá és galvanoplasztikáról, a papiros és festékről, kemigráfiról, a művészi sokszorosító eljárásokról, alapnyomati lemezokről, a külföldi szakoktatásról, a dekoratív korlátozások törvényszerűségéről, a nyomdászmunka gazdasági és szociális oldaláról stb. A tanfolyam tartama két évre terjed. Az órák háromszor hetenként este 7—9-ig és vasárnap d. e. 8—12-ig tartanak. A beiratkozásra s egyéb tanulmányi rendre vonatkozólag az Iskola esti tanfolyamának a szabályai érvényesek."

Ebben nagyjából befoglaltatik a tanműhely programja. A sikert mi biztosítófnak látjuk, föltéve, hogy a beiratkozott s fölvett nyomdászok a helyzet magoslatára emelkednek, s mind pontosság, mind pedig iparkodás dolgában versenyre kelnek egymással.

Szakkiállítások és fölolvasások a vidéken.

Kisasszony napja körül megint két nagyobb szabású szakkiállítást rendezett Szakkörünk a vidéken. Ezek elseje Sopronban esett meg, a másik az ősi koronázó városban, Pozsonyban. Az előbbiről a soproni Nemzetőr szeptember 8-iki számában ezt írja:

"Szép, érdekes és tanulságos kiállítást rendeztek nyomdászaink a kereskedelmi és iparkamarában. A nyomtatványok, meghívók, plakátok, könyvborítékok, kész könyvek, könyvlapok, folyóiratok, illusztrált lapok, különböző más nyomtatványok egész légiója árasztotta el a kamara nagy termének, az elnöki szobának és kis tanácskozó teremnek asztalait, mélyedéseit és helyel-közzel falait is. Tanulni való akad bőven, ép úgy mint gyönyörködni való. Mint mindennek, aminek a hasznosságai célon túl valami egyéb, nem szüllyal mért és nem anyagában keresett vonatkozása is van az étellel, vagy egészen kifejtve a gondolatot: az élővel, úgy a nyomdászat sem csak a cél prózai megközelítéséből áll már ma, hanem az artisztikum, a művésziesség is a lényeggel egyforma helyet követel. A célból, hogy valaki elmenjen egy bábra, egy felolvasásra, vagy másra, elég volna egy egyszerű nyomtatvány: fekete betűk egyenes vonalzasra is. Olyan, mint az újsághasábok egyhangú betűsorakozása. De a nyomdaipar nem elégszik meg, hogy ipar legyen, hogy csak produkáljon; művészet akar lenni és nem produkálni akar csak, hanem teremteni. Izlést fejlesztve, invenciót kihasználva, stílust alakítva, akár a piktúra, akár a zene vagy a költészet, szóval a széphez akar férközni a nyomdászat is. Ezen a téren egyre haladunk és ép most van teljesülőben a nyomdászat reneszánsza. Antul érdekesebb volt tehát megcsinálni a mostani kiállítást, mely az új utakra térő nyomdászat forradalmi arculatát megmutatta és újjászületésé-

hez való erejéről végkép meggyőzte a kételkedőket.

A kiállítást valamivel tíz óra után nyitotta meg Lammer Árpád, a Romwalter-féle nyomda szedője, a Szakegyesület elnöke, üdvözlőlvén a vendégeket és a kiállítás jelentőségét vázolvá. A nagy teremben szép számú közönség volt jelen. Soraiban ott láttuk Töpler Kálmán dr. polgármestert, Ullein József kamarai elnököt, Paýr Sándor teológiai tanárt, Kirchknopf Frigyes kamarai titkárt, Seemann Kálmán főreáliskolai tanárt, Seemanné Veöreös Erzszi festőművésznőt, Szauer László, Röttig G., Török K. stb. nyomdatulajdonosokat. A kiállítás megtekintését két felolvasás előzte meg. Egyiket *Augenfeld Miksa* tartotta igen vonzó és élénk formában a könyvről, annak fejlődéséről és jelezte, hogy már legközelebb jelentős fordulóponthoz érkezik a nyomdászat: újjászületéséhez. Mint a filozófiában "vissza Kanthoz", mint a festészetben "vissza az igazában természetfő Rafael előtti időkbe", ép úgy hangzik fel a jelszó a nyomdászok részére: "vissza Gutenberghez, az antik formákhoz, melyeket ma sem tudott feledtetni, művésziéssel pótolni a lázas kísérlet". Megemlékezett az előadó arról, hogy hajdan a művészek állottak a nyomdászat szolgálatába. Lassanként ezek elfordultak és a nyomdászat a régi művészi magaslatról leszállva, ismét csak műiparrá vált. E nivósülyedés káros eredményeit csak az teheti jóvá, ha a nyomdászat híres művészek közreműködését szeresheti meg. Ha megint akadnak olyan igazi művészek, akik nem tartják rangjukon alulnak a könyvnyomtatókkal való testvériesülést.

A könyv történetén végigvezetve a hallgatóságot, Augenfeld Miksa a könyv külső kiállításának jellemzésére tért át, megállapítva azt, hogy nyomda-technikai és szépészeti szempontból az a jó könyv, mely

minden vonatkozásban harmónikus, mely egységes stíl benyomását kelti. A harmóniának meg kell lennie a boríték, a bélés (a boríték után következő lap, mely átvezet a szöveghez) és a szöveg, vagyis a tartalmi rész között. A nagy tetszéssel fogadott szabad előadás után Müller Ignác budapesti művezető tartott felolvasást a nyomdászinas-kérdésről, igen értékes irányító eszmékkel termékenyítve meg ezt a felette időserű témát. A felolvasó radikális reformot vár a nyomdatulajdonosoktól, mert csak ez veheti elejét a vidéki nyomdákból kikerülő szedők elproletárosodásának. A vidék legtöbb nyomdájából jelenleg kikerülő szedők minden szakműveltség nélkül szűkölködnek. Sem izlésük, sem szellemi érettségük nem elegendő ahhoz, amit ez az intelligens iparág megkíván. Az előadóknak Lammer Árpád mondott köszönő szavakat.

A kiállításban széjjeltekintve, igen csinos dolgok ragadták meg a figyelmet. Mindjárt a nagy teremben találjuk ifj. Aigner Antalnak, a Buschmann-nyomda mesterszedőjének pompás és magyar motívumú nyomtatványdíszítéseit, a Török és Kremszner nyomda, Krausz József (Röttig-cég) szép munkáit a nyomtatványok minden neméből. A Romwalter-cég művészies kivitelű nyomtatványai is ide kerültek a nagy terembe; valamint külön gyűjteményes kiállításban mutatta izlését Lammer Árpád, a cég mesterszedője. Itt volt látható a szakegyesületi levélfej-pályázaton díjat nyert munkája is. A többi szobában feltűnően Röttig Gusztáv és Fia cég, a budapesti Márkus-nyomda, a Vas-

vármegyei Nyomdavállalat összhangzatos kiállításai. Imponáló és mégsem torzulnak el az izlés rovására a szombathelyi Geist-nyomda plakátjai, melyek ötletek és hódítanak a nélkül, hogy a színek tobzódásának hangját hallanók. Külön mutatkoztak be *Enzensberger J.* (Röttig), Szabó László (Romwalter) és *Leib Károly* (Petőfi-nyomda) gépmesterek, megismertetve a laikkal is, hogy a rajzoló munkája nem elég, ha a gépmester ügyes, tapintatos és mindezek felett artisztikus megértése nem társul hozzája. A kiállítást igen sokan nézték meg és bizony mindannyian nagy örömet s műélvezetet találtak benne."

• • •

A pozsonyi szakkiallítás még nagyobb szabású volt, s ottani derék szakértársaink igazán bámulatos buzgalmat fejtettek ki a rendezése körül. A kiállítást e hó 6-ikán nyitották meg, s a város apraja-nagyja élénk érdeklődéssel sietett a megtekintésére. 8-án érkeztek meg Szakkörünk küldöttei. E napon a városháza tanácstermében gyűltek össze a nyomdászok, meg a város intelligens közönségéből is szép számmal. A Szakegyesület elnökének Kovarik szaktársunknak szép üdvözlő beszéde után Tanay József szakköri elnök ismertette Szakkörünk célját és a szakfejlesztés eszközeit, majd pedig Augentfeld M. Miksának a könyvdíszről és Müller Ignácnak az inasnevelésről szóló s nagy tetszéssel fogadott fölolvásai következtek, az első magyar, a második német nyelven-

Szövegbeli pontozott vonalak szedés módja.

A beírásra szánt vonalak használata végtelenül gyakori a szedő praxisában, s ezért azt gondolhatnók, hogy ennek szabályaival a legfiatalabb szedőember is okvetetlenül tisztában van. Pedig távolról sem áll a dolog így, s a beírásos vonalakkal ellátott formulárisoknak úgyszólván minden másodikában komoly hibákra akadunk. Amikor az efféle vonalzat számláknál, memorandumoknál stb. harántos szedés-képpen fordul elő: akkor ugyan nem sok hibát lehet véle elkövetni. Ilyenkor csak arra kell ügyelnünk, hogy a vonalak közt okvetetlenül meglegyen a beírás-hoz szükséges kellő távolság. Ezt különben a vonalak számának megadásával többnyire a megrendelő maga határozza meg. — Jóval több figyelmet kell fordítani az olyan beírást jelző vonalakra, amelyek folyó szöveg között, az úgynevezett formulárisokban fordulnak elő. Ily munkánál első sorban is arra kell ügyelnünk, hogy a sorok kellőképpen ritkítva legyenek, vagyis hogy a beírásra kerülő szöveg magassági irányban jól elférhessen. Ép úgy szélességi irányban is. A szöveg tartalmából legtöbb esetben kitalálhatjuk, hogy minő szövegrészlet kerül majd a pontozott vonalak helyére, s így könnyen meg is állapíthatjuk, hogy normális írást számítva, mekkora szélességet foglal el majdan a bejegyzett szövegrész. A vonalak kellő hosszúsága mellett figyelemmel kell lennünk arra is, hogy a szűkséghez képest vagy hozzátapadjanak a mellettük levő szövegrészek, vagy pedig bizonyos normális szöveg válassza el őket attól. Az itt következő esetben például: "Alulírott kötelez mag f. évi hó" gyakorlati példáját láthatjuk annak, hogy mikor kell és mikor nem kell a lénia meg a szöveg közé beosztás. A nyomtatott "kötelez"

szóhoz az "em" vagy "zük" ragaszték kerül kitöltés idején, s e ragaszték része lévén a szónak: a lénia egészen neki kell eresztenünk a szónak. De már a hónap bejegyzésére váró lénia mellé jobbról-balról rendes szóközt teszünk, mert hiszen önálló és teljes szó kerül majdan a lénia helyére. Aláarakáskor ügyelnünk kell arra, hogy a lénia a sor alsó szélével egy vonalban legyen. E tekintetben ugyan sokan fölöslegesnek tarthatják a tanácsadást, úgy véelve, hogy az egytetemes betűvonalnak megalkotása és a szaklapokban való beható ismertetése óta nincsen már reá szükség, de ne feledjük, hogy a könyvnyomtatás ma még jobbára az egytetemes betűvonal megteremtése előtt piacra került anyaggal dolgozik. Valami túlzott skrupulozitásig azonban mégsem kell vinnünk az aláarakásban való gondosságot; elég ha nyolcadpetites tágitókkal dolgozunk, a kartondarabakkal való munka egyrészt sok időbe kerül, másrészt meg amúgy sem biztosíthatja a kívánt sikert. Utóvégre, ha egy gondolatnyival följebb kerül a lénia a betűvonalnál ("lelógna" sohasem szabad), nem nagy baj. — Végül még néhány szót a formulárisokhoz használt betűkről is. Széltében láttunk álló betűkkel szedett ilyenféle nyomtatványokat, ami azonban nem egészen helyes, mert hiszen a legtöbb embernek az írása jobbra dőlő, s kitöltés után az ily formuláris a maga mereven álló nyomtatott és hasra eső írott betűivel nem a legjobb hatást kelti. Jól tesszük tehát, ha már eleve is alkalmazkodunk a jövőbeli bejegyzések betűihez, s a szöveget amennyire lehet, dőlő betűkből állítjuk össze. Ha esetleg másoló-festékekkel való nyomtatással kellene elkészítenünk a munkát, akkor is törekedjünk arra, hogy a beírások színéhez előre is igazodjunk.

Versengés új szedőgépek alkotása dolgában.

Idestova száz esztendeje, hogy a szedőgépek problémája állandóan napi renden van. Szerkesztettek is immár vagy két-háromszáz-féle gépet, s ezek közül néhány — mint köztudomású — tényleg bevált a gyakorlatban. E gépek sikerei után azt hinné az ember, hogy a szedőgép kérdését megoldottnak tekintve, a professzionátus meg nem professzionátus föltalálók más teret keresnek különben hasznos tevékenységük számára. Pedig a dolog éppen ellenkezőleg áll: soha sem szabadalmaztattak annyi szedőgépet s szedőgép-alkotórészt, mint éppen mostanában. A minap is nem kevesebb, mint három új szedőgépről hallottunk.

Közöljük az e gépekről szóló híreket, úgy amint mihozzánk érkeztek, a magunk nézeteit csak e cikkely legvégén mondva el rövidke néhány sorban.

A három új szedőgép legjelentékenyebbikéről, a Bhisotyperől ezt olvassuk egy külföldi szakújságban:

A világ legjelesebb szakírói úgyszólván egyértelműleg megegyeznek abban, hogy a soröntő szedőgépek minden eddigi sikerük dacára is háttérbe fognak szorulni egy későbben elkövetkező olyan szedőgép mellett, amely egyes betűket fog önteni, egymás mellé sorakoztatni és sorrá zárni, s amelynek mind e munkák végzésére egyetlen embernél nem lesz többre szüksége. Így nyilatkozott az amerikai Thompson a maga szedőgépekről írott művében, s bár némi föntartással: ez a nézete a berlini Schlotke Ottónak is.

Mindezeket a dolgokat azért mondjuk el itt, mert egy újabb rendszerű szedőgép-föltalálása következtében meglehetősen aktuálisak. A gépet különben Bhisotype-nek nevezik, s egy Bhisey S. H. nevű keletindiai professzor a föltalálója. Az angol lapok állítása szerint a Bhisotype egészen új irányba tereli majd az ujság- és könyvelőállítási technikáját, amennyiben az eddigelé használt szedőgépek egyikéhez sem hasonlít. Ezt mondják róla: "Nem kellene hozzá mozgatható és nehéz elosztású matricák, mint a Linotype-nél; nincs szükség perforált szalagokra s nehézkes öntő-operációkra, mint a Monotypenél; sem pedig szivattyúkkal meg láncokkal terhes nehéz forgó kerékre, mint a Wicks-féle rotációs betűöntő gépnél. Az új gépnek mind a szerkezete, mind pedig a munkálkodási módja egyszerűbb emezekénél; kisebb is, meg olcsóbb is a gép a többi szedő- és öntőgép-nél, még pedig a beszerzési ár és az üzemben-tartási költségek tekintetében egyaránt. A Bhisotype az egyetlen öntőgép, amely egyetlen operációval egy sereg teljesen kész, semmiféle utólagos szabatosító munkára nem szoruló betűt önt." — A most Londonban kiállított és folytonosan működésben látható Bhisotype tényleg igen kicsiny helyet foglal el. Az öntőkészülék derékszögű szánfélből áll, amelyen L betű alakjában van elrendezve harminc öntőforma, mindegyik más-más betűtípusra számítva. (Az angolnak ennyi is elég, mert tudvalevőleg nincsenek ékezetes betűi.) E formák mozgatható fejjel az öntőformákhoz, s ezenkívül oly szerkezettel vannak ellátva, amely a megöntött betű gyors kilökését lehetővé teszi. A formák elülső végén nyílást látunk, melyen át az olvadt fém belövelődik; a másik vége a matrica által van elzárva. A folyós fémét valamennyi formába egyetlen nyomószivattyú löveli be. Az öntőformák száma különben tetszés szerint,

akár hatvanra is növelhető, s ez esetben a gép hatvan betűt öntene egyszerre. Mindegyik öntőformának megvan a maga szisztematikus vastagsága, s a szignaturának a betűbe való bevágására való készülékkel is el van látva. A formák viszonylag nagyon kicsiny teret foglalnak el; a harminc forma egész szélessége, cicerós betűtörzset föltételezve, mindössze húsz centimétert tesz ki. Minden forma egy betűtípust önt, de tetszés szerint csoportosíthatók, s így — ha szükséges — logotípek avagy egész sorok is (?) öntethetők velök. A formák és matricák könnyen kicserélhetők, úgy hogy a betűfaj meg a törzs megváltoztatása igen gyorsan történhetik. A gép működésekor az öntőformák előre nyomulnak az öntőnyílásig, s ekkor a harminc különféle betű megöntése egyszerre történik meg. A megöntött betűk lehűtése hidegvizes cirkuláció útján pillanatnyilag történik; megöntés után a formák visszahúzódnak, a csingák letörődnek, s a a betűt a mozgó fejlapocská által kivettve, az alább leírt szedőgép csatornácskáiba kerül. Erre aztán az öntés megismétlődik. — Mind e munkák automatikusan, a gép egyetlen fordulata történnék. A betűket illetőleg a föltaláló azt mondja, hogy teljesen jók, s a betűöntők típusaival az összehasonlítást pompásan kiállják. Kettős, tehát hatvan formát tartalmazó öntőblokkal percenként nem kevesebb mint 2400, óránként 144000 egyes betű önthető meg, ami onnan is kiviláglik, hogy a készülék percenként negyvenet fordul. A közönséges komplett öntőgépek ezzel szemben 80—100 betűt, a jobbak kivételesen 800—1000-et öntenek percenként. A Bhisotype különben a Wicks-féle rotációs betűöntő géphez nem is hasonlít. A hozzája való szedőgép egy kilencven, egyenként állandóan tíz-tíz betűt tartalmazó kamrácskával ellátott tárból áll; e kamrácskák a billentyűs deszka megfelelő billentyűivel vannak összekötöttesben. Az öntőkészülékkel végnélküli lánc köti össze a kamrácskákat, s tartja fenn a kamrák tízes betűlétszámát állandóan. A percenként több mint kétezer betűt termelő öntőkészülék nyolc-tíz ilyen szedőgépet láthat el betűvel, s a szedő állítólag 9000—12000 betűnyi szedést állíthat elő óránként; az öntőkészülék kezeléséhez pedig még ebben az esetben is elég egy operátor. A szedőgép szerkezete igen egyszerű, de mert a sorokat nem zárja ki automatikusan, a billentyűzgetést végző szedőn kívül még külön kizáró munkásra is van szükség. Mindamellét a föltaláló nagyon el van ragadtatva a szedőgépétől. "A szedő — úgymond — távol van az öntőgép hőségétől, s a kellő mennyiségű betűnek állandóan a birtokában: legalább is annyit, sőt általában jóval többet is szedhet a soröntő gépek maximális produktumánál." Megemlíthető itt még, hogy a Bhisotype-nek a praktikus használatba való bevitelére immár biztosítottak látszik, amennyiben egy angol társaság alakult a gyártására. Mint Schlotke Ottó írja: Az az eszme, hogy a különböző betűkből egész sorozatokat öntve, ezeket közvetlenül belevigyék valami egyes betűket szedőgép csatornáiba, nagyon helyes és kiválóan praktikus. Az osztásnak problémáját, amely az egyes betűket szedő gépeknél fontosabb még a kizárás problémájánál is: egyszerűen eltörli a föld színéről. Az egyes betűket szedő gépeknek még a legjobbainál is — vegyük csak például a meglehetősen sikert ért Polsometert — az osztószerkezet komplikáltsága és az osztás körül-

ménvessége volt a fő-fő baj. Jó szedőgépek, amelyek az egyes betűket tökéletes biztonsággal sorozzák egymás mellé: már régóta vannak, s az ilyen gépek termelőképesége éppenséggel nem marad mögötte a soröntő gépekének. Az egyes betűket öntő Empire-gép például állandóan többet produkált Amerikában, mint a Linotype. Nem szabad azonban elfelednünk, hogy az Empire esetében aztán a kézzel való kizárás meg a lassan és gyakran akadozva működő osztószerkezetek alkalmazása alaposan befolyásolja a végső eredményt. A Bhisotype-nél azonban az osztógépet helyettesítő öntőgép nyolc-tíz szedőgépet láthat el betűvel. A Bhisotype-es meg az Empire-gépes üzem összehasonlítása e tekintetben világos képet adhat a két gép jövedelmezőségéről. Schlotke ez összehasonlításban mind a két gép munkaképességét 9000 betűben veszi föl, s két Empire-géphez három osztókészüléket számft. E szerint:

Bhisotype:

1 öntőgép = 1 munkás.
 9 szedőgép = 18 munkás = óránként 81000 betű.
 19 munkás, tehát egy munkásra esik 4260 betű.

Empire:

14 osztó készülék = 14 munkás,
 9 szedőgép = 18 munkás = óránként 81000 betű.
 32 munkás, egy munkásra esik 2200 betű.

Ebből tehát látható, hogy mennyire csökken az eredmény, ha a kizárás meg az osztás nem történik automatikusan. Az Empire e számítás szerint teljesen célja vesztett alkotás, mert 2200 betűt a jó kézi szedő is megszéd óránként. Az a kifogás, hogy az osztógép kezelése nagyon könnyű, s ezért alacsonyabb fizetésű munkaerő is alkalmazható hozzája: nem sokat nyom a latban. A Bhisotype-es rendszernek ezenfelül még az is előnye az Empire-rel szemben, hogy szedőgépeinek csatornáiban csupa tiszta, új betű szaladgál, s így a betűk piszkossága okozta fönnakadások sem fordulhatnak nála elő. Hátra volna még az önműködően való kizárás hiánya, de valószínű, hogy Bhisey professzor megpróbálja ennek a leküzdését, ami nem is volna lehetetlen dolog, mert hiszen a betűk szisztematikus szélességre öntésének mi sem állja útját. Egy régi szedőgépfőltaláló, Wentscher, már talált is megoldást ebben az irányban. Ha Bhisey is meg tudja oldani ezt a problémát: elmondhatja, hogy találmánya egészen kész, s bátran megindulhat véle hódító útjára.

• • •

Az "Allgemeiner Anzeiger für Druckereien" írja, hogy egy Koske O. nevű újságkiadó Erfurtban hosszúságos kísérletezés után egy újfajta sorszedő- és öntőgépet szerkesztett, mely egyszerűség, sokoldalúság és olcsóság tekintetében az eddig főltalált összes szedőgépeket fölülmulja. Így pl. egy matricán hatféle betűmínőség helyezhető el, s tetszés szerint egy sorban is alkalmazható. A gépen újság- és műszedés, sőt hirdetés- és táblázatos szedés is előállítható. Az építést és eladást egy részvénytársaság vállalta magára.

• • •

A Pesti Hírlapban olvassuk a következőket: "Bécsből olyan gép híre érkezik és járta be egyszerűbe a világsajtót, amely arra lenne hivatva, hogy a könnyűnyomatásban eddig használatos szedőgépeket végképp kiszorítsa, a mostani óriási költségeket alaposan redukálja, és hogy a szedő munkaképességét tetemesen fokozza. Gentsch, a főltaláló, így ismerteti gépét: A találmány tulajdonképpen egy sajtáságos szerkezetű

írógép, mely egyszersmind a stereotípiához szükséges anyamintát szedés nélkül állítja elő. E gép segítségével tetszés szerint való betűket használhatunk, a nélkül, hogy valami körülményes eljárásra lenne szükség; akár ötvenféle típusú betű előállítására alkalmassá lehet tenni csekély megnagyobbítással és költséggel. Egy nyomásra más és másfajta betűk állanak elő, miközben a különféle típusok egyöntetűen illeszkednek bele az anyamintába. Könnyedén és igen egyszerű eljárással lehet a sorokat egyenletessé tenni, a sorközöket és hosszukat szabályozni, az anyamintában a nyomdahibákat kijavítani; szóval mindama követelményeknek megfelel, amit a mai modern, de drága szedőgéptől elvárunk. Ha pedig a billentyűrendszert csak egy kevéssé is megnagyobbítjuk, úgy a gyakrabban előforduló szótagokat és végződéseket egyetlen nyomással is előállíthatjuk, minélfogva a szedő munkaképességét annyira fokozhatjuk, hogy képes lehet óránként ötven-hatvanezer betűt állítani, s így egyetlen munkás óránként hatszáz, egyenként tizenkét centiméter hosszú nyomtatott sort minden nagyobb megerőltetés nélkül produkálhat. Ezzel szemben a mostani eljárás szerint egy szedő, ha még oly ügyes is, ennek az eredménynek alig a tizedrészét képes fölmutatni. E találmány segítségével a szedő diktálás után percnként hetven-nyolcvan szót lesz képes megrogzítani, mely eredmény a közepes sebességű gyorsíró munkájának felel meg. Írás közben a szedő a különféle betűtípusokat könnyedén változtathatja szükség szerint és a típus-szabályzó egyetlen fogására valamennyi típuskerékben megjelen a kívánt alakú betű. A képnymás sikere már az illető munkás intelligenciájától és rátermettségétől van függővé téve. A képeket és kliséket az anyamintába illesztik bele, s a munkás köröskörül szöveget alkalmaz hozzá."

• • •

Amikor az újabb szedőgépekről szóló eme híreket regisztráljuk, mindenek előtt a főltalálók egy óriási tévedésére kell rámutatnunk: az eddigi szedőgépekkel elért szedésmennyiség az újfajta szedőgépekkel sem múltható fölül valami jelentékenyebb mértékben. Mert hiszen a mai gépszédő munkája máris a lehető leggyorsabban, kis területen elhelyezett billentyűk kopogtatása által történik. Az új gépek is okvetlenül billentyűs rendszerűek, tehát a mechanikai szedésmunka ugyanaz marad, mint eddig volt. Ha a Linotype-pel nem sikerült eddig a hat-hétezres óránkénti átlagot (nem egyes napokra, hanem hetekre és hónapokra átszámítva) fölülmúlni: nem fog sikerülni az a most nagy garral hirdetett új szedőgépekkel sem.

A laikus ember azt hinné, hogy mi sem könnyebb annál, mint hogy az a hat-hétezer koppintás tizenöt-húszezerre fokoztassék. Talán igazuk is van, amennyiben egyszerűen csak koppintásról van szó. De a nyomdász első sorban nem mechanikai, hanem szellemi munkát végez: betűről-betűre átolvassa a kéziratot, tagolva és megrágvá a mondatokat, hogy formáikat, tartalmukat fölismerve, a kézirat esetleges hiányosságait pótolva, kijavítva ültethesse át ólomba az író-ember gondolatait. Ez a tulajdonképpeni munkája a betűszedőnek, nem pedig a koppintgatás. S e munkának a mennyiségét távolról sem lehet olyan mértékben fokozni, ahogy azt a főltalálók állítják.

A szedőgépek csak igen-igen viszonylagos mértékben tökéletesíthetők immár. A főltalálók törekvéseinek inkább arra kellene irányulnia, hogy olcsóbbak legyenek e gépek. A Bhisotypepel tén ezt is elérhetik..

Töredékek a könyvnyomtatás történelméből.

Farkas Imre

keresztúri és csepregi könyvnyomtató.

(1610—1643.)

Irta: Payr Sándor soproni teológiai tanár.

Magyar művelődéstörténetünkben kiváló hely illeti meg a könyvnyomtatókat. Dunán túl különösen a Nádasdy családnak vannak nagy érdemei e műiparunk felvirágoztatásában. Sárvár, Keresztúr és Csepreg könyvnyomdái híresek és elsők voltak a XVI. és XVII. században s mind a három város akkor a Nádasdyaké volt.

A derék *Nádasdy Tamásnak* nem csekély fáradságába és költségségebe került, míg sárvári iskolája mellé *Strutius János*, egy ravasz és csökönyös bécsi német személyében 1537-ben könyvnyomtatót foghatott. Erre az iparágra akkor ugyanis felettébb féltékenyek voltak a nemzetek. Erdősi Sylvester János írja: "A németek féltik a jövedelmüket, mert semmiből sincs olyan jó hasznuk, mint ebből."

Strutiust valósággal őriztetni kellett Sárvárott, hogy meg ne szökjék. Ugyanis felbérelt német vándorlegények jöttek titkon Sárvárra s ezek vették rá ígéretekkel és fenyegetésekkel, hogy ne dolgozzék, hanem menjen vissza velük Bécsbe. Nádasdynak sok baja volt vele. Még a nyomdafestéket és egyéb szereket is ő maga vásárolta Bécsben Singrenius híres műhelyéből.

Strutiust helyébe azután a derék, művelt *Abádi Benedek* jött, a későbbi szegedi lelkész, aki buzgón fogott a munkához. Betűi bizony nem valami szépek voltak, ő maga is a sietéssel mentegetődzik.

Első nyomdászaink többnyire maguk is tudósok és írók. Nem üzleti érdek, hanem magasabb nemzeti és vallási célok vezették őket. *Huszár Gál* Magyaróvárott (1558), *Huszár Dávid* Pápán (1577), *Heltai Gáspár* Kolozsvárott (1550), *Bornemissza Péter* Sempétn (1573) mind ilyen könyvnyomtatók voltak.

A kéziratok felett kritikát is gyakoroltak; ami meggyőződésükkel ellenkezett, azt nem fogadták el kinyomatásra. *Gutgesell* például Bártfán és az első *Breuer* Lőcsén nem adott volna ki kálvinista munkát. Vizsolyba a reformátusoknak külön nyomdászt kellett hívniok *Manckovics Bálint* személyében. Az unitáriusoknak Gyulafehérvárott volt külön nyomdájuk *Hoffhalter Ráfael* vezetése alatt. S viszont *Telegdi Miklós* nagyszombati nyomdájában sem jelent más munka, mint csak római katolikus.

A dunántúli nyomdászok között *Strutius*, *Abádi* és a két *Huszár* mellett ott találjuk *Hoffhalter Rudolfot* is, kinek Alsólendván a Bánfiak birtokán volt műhelye 1573 óta.

Volt a Batthyányak és Nádasdyak uradalmában 1582 óta egy vándor nyomdász is, *Manlius János*, aki Sárvárott, Németújvárott, Monyorókeréken, Németlővön és utoljára Németkeresztúron dolgozott. Nem válik becsületére, hogy közel harminc évig szedte a magyar könyvek betűit, s mégsem tanulta meg nyelvünket.

Ennek az idegen férfiúnak volt közvellen utóda egy jó magyar, buzgó és képzett könyvnyomtató, *Farkas Imre*, akinek életéből néhány adatot akarok itt alkalmilag elmondani.

Származását nem ismerjük. Egyike lehetett a Nádasdy család alumnusainak, amilyenek nagy számmal voltak úgy a hírneves nádornak, valamint fiának és unokájának idejében is. Manliustól 1610-ben vette át a nyomdát, mely Keresztúron már 1598 óta működött.

Ez a változás pedig úgy történt, hogy *Manlius* halála után feleségül vette ennek özvegyét s vele azután a tipográfiát is megkapta. Tovább mint harminc évig (1610—1643) volt azután a birtokában. Előbb Keresztúron dolgozott, később pedig Csepregre költözött át műhelyével.

Az ő idejében szép virágzásnak indult az egykori vándorsajtó. Tekintélyes barátai és összekötései lévén, soha sem marad munka nélkül. Terjedelmes és értékes művek kerültek ki *Farkas Imre* sajtója alól már Keresztúron is. Így többek közül *Pálházi Göncz Miklós* győri evang. püspöknek három teológiai munkája, két naptár (1611. és 1619.), *Lackner Kristóf* soproni polgármesternek két latin munkája, egy evangéliumos könyvecske, melynek 1614. évi egyetlen példányát a soproni líceum őrzi, s ezen kívül *Pázmány* két ellenfelének, *Sármelléki Nagy Benedek* előbb fertőszentmiklósi, majd közégi tanfőnök és *Zvoranics Imre* csepregi esperesnek vitairatai. Ez utóbbi buzgó pap mint vértanú halt meg Csepreg pusztulásakor 1621-ben.

Jellemző a régi nyomdászvilágra nézve az a szoros baráti viszony, mely akkor az írókat és könyvnyomtatókat összekötötte. Ismeretes a nagy *Erasmusnak Frobenius* baseli nyomdászhoz való ragaszkodása. A városhoz is főként ez a barátság láncolta a tudóst. A mi *Dévai Mátyásunk* is ilyen szoros barátságban állott *Viatoris Jeromos* krakkói nyomdással, akinek vendégszerető házában 1537-ben egész telet töltött, s két ismert magyar művét is itt Krakkóban adta ki.

Hasonló baráti viszonyban élt *Farkas Imre* is a fentebbi *Pálházi Göncz Miklóssal*. Ismeretségük még gyermekkori lehet. *Göncz Miklós* zalamegyei származású, 1601-ben Sárvárott volt az ottani iskola igazgatója a hírneves *Magyar István* főesperes mellett, s innen került Szeredre, a *Thurzók* birtokára, majd Győr mellé Pataházára.

Göncz maga is több könyvét nyomatta *Farkassal*, s ezenkívül tekintélyes pártfogókat is szerzett számára, mint *Thurzó Szaniszlót*, a későbbi nádort. Fenmaradt *Farkas Imrének* 1614-ből egy levele, melyet éppen ehhez a pártfogójához intézett, azt ígérvén benne, hogy minden dolgát félretéve, a *Thurzó* által kívánt könyvecsket (Gyermekek *Credója*), melyre már 25 forint előleget kapott, fogja kinyomatni.

Göncz mint szeredi lelkész, ekkor is személyesen járt itt Keresztúron, később pedig mint püspök és "a győri nemes vitézülő rendnek prédikátora" hosszabb időt is töltött *Farkas Imre* házában. Akkor volt ez, mikor 1619-ben harmadik műve (*Babylonnak kőfalai*) készült *Farkas Imre* sajtóján, s úgy látszik, maga *Göncz* akarta a korrekturát végezni.

Mily nagy régi íróinkban a buzgóság! Ime, egy püspök elhagyja családját, terhes hivatalát s téli időben messze útra indul, Győrből Keresztúrra, csak hogy megírott műve napvilágot láthasson.

A vendég tudós nyomtatás közben egy új munkáján is dolgozott. De váratlanul megbetegült, s itt Keresztúron meg is halt. Özvegye *Sárvári Bakó Margit* sietve

jött el a temetésére s Keresztúron 1619 február 23-án bánatos levélben hívta meg Sopron városát a szomorú szertartásra. A soproniak bizonyára pénzzel is segítézték az özvegyet, ez pedig hálából férjének egy igen értékes kéziratát engedte át, mely mai napig is megvan a soproni evang. konvent levéltárában. Az evangélikusok szimbolikus könyvelnek ez az első teljes magyar fordítása, az úgynevezett Konkordia-könyv. Farkas Imrével akarta ezt is kinyomatni, de a halál kiütötte kezéből a tollat. Keresztúron temették el. A nyomdász legjobb pártfogóját és munkaadóját veszítette el benne.

Farkas ezután nem is sokáig dolgozott már Keresztúron, 1620—1624-ig nem ismerünk tőle való nyomtatványt. Tovább mint húsz évig volt Keresztúr a nyomdaja által magyar kulturális központ, egész századdal előzte meg ebben Sopront s ma már helyét sem tudjuk megjelölni, ahol Manliusnak és a buzgó Farkasnak műhelye állott.

Időközben Bethlen Gábor szabadságharcainak éveiben sok csapás érte Farkas földesurát, Nádasdy Pál grófot. 1621 január 6-án a császári hadak teljesen feldúlták Csepreget, a művelt protestáns várost. A halottak száma több volt 1200-nál. Elpusztult Keresztúr is.

E nagy katasztrófa után Farkas Csepregre vitte át nyomdáját. Ez a város hamarabb kiheverte a szörnyű csapást, és már felépült romjaiból. Farkas sajtója alól Csepregben 1625-ben került ki az első nyomtatvány, s azután zavartalanul dolgozott itt egészen 1643-ig.

Időközben a nyomda miatt mostoha fiával, Manlius Gergellyel pere is volt. Ügyüket egyházi zsinat elé vitték s Csepregen 1630 június 4-én kimondott ítélettel ő lett a nyertes, mivel a nyomda felét Manlius özvegyével kapta örökségül, a másik feléért pedig 60 forintot fizetett. Érdekes adat ez, mely azt mutatja, hogy ennek a híres nyomdának 120 forint volt a becsára.

Azt is látjuk továbbá ebből, hogy a nyomda magáé Farkasé volt, nem pedig Nádasdy grófé, amint sokan hiszik. Ha Ipolyi Arnold és Mohl Adolf tudósítása szerint II. Nádasdy Ferenc áttérése után a csepregi nyomdát Pottendorfba, onnan pedig Loretóba vitette át, akkor ezt csak úgy tehetné, hogy Farkas halála után megszerezte az özvegytől.

A csepregi időszakból Farkasnak húsz nyomtatványa ismeretes eddig, jól olvasható szép betűkkel. E városnak rajta kívül nem is volt más nyomdája. Az itt készült 1631. évi Evangéliumok és Epistolák, mint unikum, ismét a soproni líceum tulajdona. Több nap-tárt (1626., 1630., 1635., 1641.), Scholtz Jeremiásnak a balfi fürdőről szóló leírásait (1631.), Lethenyei, Zvonarics és Mihálykó teológiai műveit s Nádasdy Pálnak egy imádságos könyvét bocsátotta ki itt Farkas a sajtója alól.

Csepregen két háza is volt a jómódú nyomdásznak, az egyik a Cser-utcában, valószínűleg ebben állt a nyomda is; a másik pedig a Gangoly-utcában.

Másodszor is nősült Csepregen, *Szercsi Borbált* vévén feleségül, aki már egy 1648. évi okmányban mint "özvegy könyvnyomtatóné" említetik. Farkas Imre halála tehát 1643—1648 közé esik, arra az időre, amikor a húsz éves Nádasdy Ferenc korai házasságával és váratlan áttérésevel nagy változás állott be Csepregen. 1644-ben már végkép megszűnt működni a nyomda.

Farkas özvegye 1678 október 18-án tett végrendeletet, így több mint harminc évvel élte túl a férjét. Vagyonos nő volt, mert sok értékes dolog felől ren-

delkezik. Több lakójuk is volt. Ezeknek egyike, Csonka György ápolta a nőt utolsó betegségében.

Gyermeük nem maradt. Gróf Draskovich Miklós földesúr, ki a Nádasdyak örökébe lépett, "ob defectum seminis" adta 1689-ben néhai Farkas Imre könyvnyomtató félhelyét a Gangoly-utcában levő házával együtt Nagy Pálnak. És az özvegy végrendeletéből is az látszik, hogy nem volt gyermekük.

Buzgó, tevékeny, a maga dolgát jól értő magyar könyvnyomtató volt Farkas Imre és a régi Csepreg virágzásai korának egyik kiváló munkása. Műveltségére nemcsak előkelő összeköttetéseiből és a tudósokkal való baráti viszonyából következtethetünk, hanem az egyes nyomtatványok elé általa írt előszavakból is.

Szükszavú, aprólékos adatok ezek. De magyar művelődéstörténetünkhöz a morzsákat és maradékok darabokat is össze kell szednünk, hogy semmi el ne vesszen. Farkas Imre pedig, a hű munkás, megérdemli, hogy neve emlékezetben maradjon.

Könyvnyomtatás a fekete világrészben.

A könyvnyomtatás Afrikába sokkal hamarabb jutott el, mintsem az ember gondolná. Biztos följegyzések szerint a legrégibb afrikai nyomtatvány 1583-ban készült az Azori-szigetek egyikén, Terceirán. Igaz ugyan, hogy magán az afrikai kontinensen csak sokkal később, Bonaparte Napoleon hírneves expedíciójakor honosodott meg Gutenberg világot megváltó művésze. Napoleon — mint köztudomású — rendkívüli körültekintéssel intézte ez expedíció dolgát. A tudósoknak, mérnököknek egész seregét vitte le magával, s természetesen nem feledkezett meg a könyvnyomtatókról sem. Hadi parancsait például minden egyes esetben könyvnyomtatás útján sokszorosította. De ezeken kívül is készültek Egyiptomban nyomtatványok. A fővárosban, Kairóban például már 1798-ban nyomtatott ujságuk jelent meg a francia hódítóknak. Ugyanez időtájt Alexandria is kapott nyomdát, sőt még a kis Gizeh falucskából is látunk a tizenkilencedik század legelső éveiből való nyomtatványokat.

A franciák kitakarodása után mihamar megszűntek az általuk alapított, félig-meddig hadi célokra rendelt nyomdák is. Jó néhány esztendőre csak ennek megtörténte után, 1822-ben rendezett be Mehemed Ali Kairóban új nyomdát, későbbben betűöntődével is felszerelvén azt. Azóta a könyvnyomtatás — jórészt angol és francia hatás alatt — szép virágzásra emelkedett a fáraók földjén, főképp Kairóban s Alexandriában.

Algeriában és Tuniszban a francia hódítás ideje óta nagyban föllendült a nyomdaipar, éppen úgy Brit-Dél-Afrikában is az angol uralom megerősödése óta. A Fokváros első nyomdáját angol misszionáriusok alapították 1806-ban. A nemrégiben leigázott búr köztársaságokban meg a kafferek földjén is sűrűn találunk manapság már nyomdát. Melindában s Mozambikban a portugálok már régebben is nyomtattak valóságos és iskolai könyveket. A Bourbon-szigeteken 1821-ben, a Mauritius-szigeteken 1833-ban és Madagaszkarban 1825-ben alapítottak nyomdát; az utóbbi helyen a sajtó már szépen virágzik, s a legtöbb nyomtatást a sziget bészülött lakosainak, a hováknak a nyelvén jelenik meg. Szent-Ilona szigetén I. Napoleon fogsága idején működött rövidebb ideig a könyvsajtó.

Belső-Afrikában a misszionáriusi telepek jó része föl van szerelve kisebb-nagyobb könyvsajtóval is. Főképp apró imádságokat nyomszattak a bészülöttek számára.

Stereotípiái meg galvanoplasztikai munka.

A klisék forrasztásának mesterfogásai.

A stereotípiái forrasztásnál fontos dolog, hogy a forrasztásra kerülő lemez kellőképpen elő legyen melegítve. Ezt legkönnyebben az öntökemencére helyezéssel érhetjük el. Ha a további manipulációkat a zárólapon végezzük, tegyünk e közé meg a lemez közé valami rossz melegvezetőt, például papíroslapokat, hogy a lemez a hideg zárólap hatására ne hűlhessen ki túlságos gyorsasággal. Különösen akkor szükséges illetéknéppen eljárunk, ha kicsiny forrasztórézzel dolgozunk, még pedig azért, mert az utóbbi a dolog természeténél fogva nagyon hamar hűl ki. Sokszor tapasztalhatjuk, hogy a stereotípör nem használ forrasztó-vizet a forrasztásai alkalmával. A forrasztó-víznek az volna a fő-fő rendeltetése, hogy a levegő közbejöttét megakadályozza a forrasztás alkalmával, mert a levegő az ólom hirtelen oxidációját okozza, az oxidált fölületű ólmot pedig nem lehet tartósan és biztosan forrasztani. Forrasztó-víz hiányában sokan úgy segítenek magukon, hogy megnyálazták a forrasztásra kerülő fölületet. Ennek az eljárásnak a haszna meglehetősen problematikus. A közönséges cinn helyett általában úgynevezett gyorsan forrasztó fémet használnak, amely ólomnak és cinnnek egyforma arányú keverékéből áll. Ezt magunk előállíthatjuk. Okos dolog azonban vékony rúdakba vágni.

Könyvnyomdai cinkgalvanók készítése.

Könyvnyomdai sajtón nyomtatható cinklemezeket galvanoplasztikai úton a következőképp állíthatnak elő: A rajzot zsíros litográfiai krétával avagy tintával, esetleg átnyomatás útján ráviszik a majdan marataásra kerülő cinklemeze, s e lemezt aztán a litográfiai kő módjára kezelik, vagyis gummizzák, terpentín-olajjal kimossák, s aztán behengerlik, míg végre a zsíros festékű rajz teljesen tisztán látható a kövön. Ha ennyire jutottak, a lemezt aszfalttal meggyantaporral beporozzák, s a rajzra tapadt port rájólvasztják. Erre a valamely galvántelep cinkpólusával összekötött cinklemezt rézvitríol oldatába teszik, a közelében pedig egy a másik sarokkal összekötött vörösréz-lemezt helyeznek el. Ha a két vezetékdrót össze van kötve, a cink a zsíros festéktől mentes helyeken fölöldődik s lemaródik, úgy hogy a rajz kiemelkedően marad meg a lemezen, s ez a kemigráfiai úton készült dúcok módjára a könyvnyomó-sajtón nyomtatható. — A galvanoplasztikai úton készült cinklemezek azonban nem igen használatosak, mert e fáradsággal vörösréz-lemezek is készíthetők.

Adalékok a stereotípálás történetéhez.

A nürnbergi Germanisches Museumban seregestül vannak olyan tárgyak, amelyek sok tekintetben hozzájárulhatnak a könyvnyomtatás történetének a tisztázásához. Így például találunk ott a tizenhetedik század elejéről való kliséket is szép számmal. Valamennyi kitűnő állapotban van, oxidnak nyoma sincsen rajtuk. Ami szintén érdekes: a klisék jó része fára van szögezve, s betűmagasságra igazgatva. Kempe Károly, az érdemes nürnbergi gyáros és stereotípiái szakíró, engedelmet kért a muzeum igazgatóságától,

hogy a klisék anyagát megvizsgálhassa. Ez megtörténvén, kitűnt, hogy a klisék jól ötvözött betűféméből valók. A muzeum igazgatója e vizsgálódások közben egy az ulmi Dinckmut Konrádtól 1483-ban nyomtatott "Der Seele Würzgarten" című könyvet is mutatott Kempének, amelyben ugyanaz a kép sokszor fordul elő, még pedig nem mindig más-más íven, hanem ugyanegy íven is kétszer, s valamennyi ilyen képen meglátszik egy bizonyos sérülés. Kempe ebből azt következteti, hogy az eredeti dúcot stereotípálással sokszorosították, s hogy ennél fogva a stereotípiát 1483-ban már ismerniök kellett a könyvnyomatóknak. Amíg a tizenhetedik század elejéről való kliséket kétségtelenül gipsz-stereotípiáról öntötték, a most említett 1483-iki képek a papiros-stereotípiának félreismerhetetlen jeleit viselik magukon. A papiros-stereotípiával készült kliséknek egyrészt síma az alapjuk, s a ponc-mélységek meglehetősen egyenletesek; a gipsz-matricáról leöntött klisék pedig pontosan visszaadják az eredeti fametszet mélységeit s minden esetleges apró sérülését. De sokszorosíthatóak az 1483-iki könyv kliséi az úgynevezett dúc-csapatás (Bleiklatsch) útján is, amelynek még most is akadnak itt-ott művelői, s amelynek ismertető jelei nagyjában megegyeznek a papiros-stereotípiáival. A dúc-csapatás olyan egyszerű (a kliséet belecsapják a kihűlni kezdő ólomba, s az így nyert negatívot egy másik ólom-ötvözetbe), hogy éppenséggel nem volna csoda, ha Gutenberg egyik-másik közvetetlen követője, sőt talán maga Gutenberg is ismerte volna. Utóvégre ez az eljárás a betűöntésnek is kiegészítő része. — Mint már említettük: a régi kliséken nyoma sem volt az oxidációnak. Pedig a klisék sok mindenféle olyan helyen megfordulhattak a századok folyamán, ahová a mai könyvnyomató aligha merné a betűt meg kliséit elraktározni. Természetesnek kell tehát találnunk, ha Kempe Károly ezzel is megerősítve látta azt a nézetét, hogy a betűanyag oxidálódásának okát nem a külső körülményekben, hanem magában a betűanyagban kell keresnünk. De érdekesek Kempének egyéb következtetései is. Így a cinn tartalmat illetőleg is. A régi könyvnyomatók bőségesen használták a cinn betűöntözetükhöz, amint a nürnbergi klisék is bizonyítják. Most azonban azt tapasztaljuk, hogy a betűöntők csinálta ujkori betűikben viszonylag kicsiny százalékban szerepel a cinn. A betűöntőket a konkurrencia készíti a cinnel való takarékoskodásra, de a könyvnyomató segíthet a bajon: egyszerűen csak ott vásárol, ahol legálább tíz százalék cinn tartalmat garantálnak neki. Már a régiek tisztában voltak azzal, hogy a bőséges cinn tartalom megóvja a betűt az oxidálódástól; miért adják tehát ki a kezükből a betűöntők ezt a kitűnő óvó-eszközt? Ha a könyvnyomatók kellő következetességgel ragaszkodnak ahhoz, hogy típusaikban meglegyen a szükséges cinn tartalom: el fognak némulni végképpen a betűk oxidációja miatt még elég gyakran fölhangzó panaszok. S a betűöntők aligha vesztenének véle, mert az értelmesebb nyomdászok szívesen többet fizetnek valamikéval a betűikért, ha azok nincsenek annyira kitéve az oxidálódásnak.

A stereotípiái fém is hajlamos természetesen az oxidálódásra, ha nincsen benne meg a kellő cinn tartalom. Különösen az ú. n. kemény fém megbízhatatlan a cinn tartalom csekély volta és tisztátalansága miatt.

Apró jegyzetek a gépmesterek munkaköréből.

A festék piszkolódása a papiros által.

Sokszor tapasztalhatjuk, hogy a festék szálacskákat, rostokat tép ki a nyomtató-papirosból, s többé-kevésbé tisztátalanná lesz tőle. Mentől erősebb és nyúlósabb a festék, s mentől törekenyebb meg általában silányabb minőségű a papiros: annál gyakrabban és annál nagyobb mértékben szokott bekövetkezni ez az eset. Autotípiás nyomtatásnál ez annyiban okoz bajt, hogy a kitépelt szálacskák a klisé valamely más pontján újból lerakódnak, s így a nyomtatás nem lehet tiszta. Ha nagyobb mérvű a rostocskák tépdődése, a kitépelt rostok jó része folytonosan ide-oda vándorol a klisé-ről vissza a festékező hengerekre, majd a festékes vályúba, onnan ismét a hengerekre, formára és így tovább. Ez által természetesen a festék is olyanforma hatást ölt, mintha rosszul volna eldörzsölve. A festék kifogástalan voltáról azonban könnyen meggyőződhetünk, ha a festékes vályúban levő festéket a dobozban levővel összehasonlítjuk; figyelmes vizsgálat mellett az előbbiben egykettőre fölfedezhetjük a papiros rostocskáit. A baj ellen természetesen nincsen más segítség, mint hogy vagy jobb minőségű papirost veszünk, vagy pedig a festéket vesszük gyöngébbre.

A nyomatok száradásának gyorsítása.

A hideg és a nedves levegő nagyban lassítja a nyomtatványok száradását. Ezért olyan nyomdáknak, amelyek főképpen akcidenziák, illusztrációk meg színes képek nyomtatásával foglalkoznak: ajánlatos állványzatokkal ellátott külön szárító helyiséget berendezni. E helyiségnek fűtése legcélszerűbben gőzzel történhetik. A száradás gyorsaságára nagy hatással van az, hogy kicsoda rakásokban rakjuk egymásra a frissen nyomtatott íveket. Vaskosabb rakásokban azért szárad oly lassan a nyomtatvány, mert a levegő nem igen férkőzhetik hozzája. Éppen ezért a kényesebb nyomtatványokat némely helyt szitamódra átluggatott durva papirossal ritkítják, ami bár kissé hosszadalmas munka, s némi költséggel jár, de tagadhatatlanul megvan az az előnye, hogy a levegő hozzáférhetése következtében a száradás viszonylag nagyon hamar történik. A nagy rakásokban való összegyűjtés különösen a fényes festékekkel készült nyomtatványoknál okozhat elfenődést, az ilyen nyomtatásokat tehát lehetőleg kicsiny csomókban kell félrakerakunk. Legtisztábban természetesen akkor maradnak meg az ívek, ha egyenként rakjuk őket félre, vagy a régi könnynyomtatók példájára fölraggatjuk őket. Az utóbbi ád jobb eredményt.

A cink-oxid ledörgölése a klisékről.

Igen gyakran régi, már használt cinkklisék kerülnek a gépmester kezébe, olyanok, amelyeken immár kétségtelen nyomai mutatkoznak az annyira rettegett oxidációnak. E nyomok, különösen ha autotípiáról van szó: főkép abban nyilvánulnak meg, hogy vagy csak szürkésen, vagy pedig nagyon is feketén tűnnek elő a levonaton. E nyomoknak természetesen ugyanolyan foltok felelnek meg a klisé fölületén. Már most a legtöbb gépmester úgy véli a kliséét kireparálhatni, hogy neki áll benzinnel, terpentinnel meg kefével, s dörzsöli az illető helyeket, amennyire csak tudja.

Valami különös eredménnyel természetesen nem járhat ez az erőlködése, s ezért a legtöbb esetben csiszoló-vászzonnal folytatja a dörgölést, addig, amig csakugyan végképpen tönkre nem megy a klisé. Pedig ilyenkor még többnyire volna mód a segítségre, amennyiben az oxidáció eleinte rendesen csak a klisé fényét, politurját semmisíti meg, s aztán megállapodik. Ebben a stádiumában a baj még nem komoly, mindössze hogy a festék az illető helyeken nem akarja megfogni a kliséét. Terpentinnel, benzinnel való mosás ilyenkor nem használ, hanem annál sikeresebb eredményt láttunk a törlőgumival való ledörzsöléstől. A gummiban foglalt üvegpör olyan alaposan eltávolítja a klisé vékony oxidrétegét, mint semmi más sem különben. Persze, ha az oxidáció helyenkint már mélyre marta a kliséét: a gumival való ledörzsölés sem használ, mert a klisé képe már megsemmisült.

A vékony papirosra való nyomtatás.

Ha egymásba illő formákról vékonyabb, mondjuk úgynevezett "flórposzt" papirosra színesen nyomtatunk: nem lehetünk eléggé óvatosak a papiros egyenletes fölfekvésének biztosítása tekintetében. Úgynevezett békákkal biztosíthatjuk ezt a legkönnyebben. Ha ezt elmulasztjuk, könnyen úgy járhatunk, mint egy vidéki szaktársunk, akinek egy ily nyomtatvány készítésekor sehogy sem vágta össze a színek, és a beosztás megváltoztatásával sem tudott segíteni a dolgon. Persze, mert a hiba oka az volt, hogy a papiros helyenkint befeküdt a forma mélyedéseibe, s így ahány ív: annyifelé esett rajta az első forma képe.

A gép tisztítására használt rongyokról.

Akárhány nyomdában még az a szokás, hogy a gépek tisztítására mindenféle hulladékrongyot használnak. Ócska szoknyák és kötények, kiérdemült kapcák és alsónadrágok teszik ki az efféle géprongyok fő kontingensét. Pedig az ilyesmi nemcsak hogy undorító és az egészségre veszedelmes, hanem ezenfelül még gazdaságosnak sem igen nevezhető, s a szertefoszló rongydarabokból ha valamicske beszorul a gép kényesebb alkotó részei közé: akárhányszor komolyabb zavarok is léphetnek föl a gép működésében. Ezért ajánlatosabb dolog külön az erre a célra készített törlőrongyokat használni a gépek tisztításakor. Vannak már mindenféle olyan vállalatok, amelyek viszonylag olcsó pénzért ellátják a könnynyomtatót a gépek tisztítására való rongyokkal, s esetről-esetre ki is mossák azokat. — Bár jóformán minden gépmester tisztában van véle, de nem árt mentől többet hangsúlyozni: hogy az olajos rongyokat nem szabad a nyomda belső helyiségeiben garmadába dobálni, mert könnyen tűzveszedelem származhatik belőle. Az ilyen rongyrakás ugyanis a bensejében végbemenő kémiai processzusok következtében sokszor önmagától meggyulad. Vagy tíz-tizenegy esztendeje Budapest egyik legnagyobb nyomdájában ütött ki ilyen módon tűz, s megégett az egész expedició. Legokosabb tehát a már használt rongyokat az udvaron tartani valami ládában, de úgy elhelyezve, hogy még öngyulás esetében se veszélyeztessenek a kicsapkodó lángok a ládán kívül egyebet

Hanyagás a formamosás tekintetében.

A formák mosására általában nem fordítanak olyan gondot, mint az megérdemelné. Szőre-vesztett kefék, rossz lúg, a leöblítés dolgában való túlzott takarékoság meg a személyzetnek sok helyt tapasztalható nemtörődősége: mind-mind hozzájárulnak ahhoz, hogy a betű- és egyéb szedési anyag időnek előtte tönkre menjen. A kefék vásárlásakor legokosabb dolog a szaküzletekhez fordulni, amelyek mindenestre alkalmasabb minőségű keféket árúsítanak, mint a piaci kefekötők. A silányabb kefefajtáknak egyrészt a tartóssága is korlátolt, másrészt pedig rendkívül pusztító hatással lehetnek a betűanyagra. A jó kefével különben elég gyorsan megy a munka; ha lúgba mártva, kétszer-háromszor végighúzzuk a formán, a nélkül, hogy valami különösebb nyomást gyakorolnánk rája: a formáról el kell tűnnie minden festék-részecskének. A lúg minősége is elég fontos; ha nagyon gyöngye a lúg: természetesen tovább kell súrolnunk a formát, ami a betűtípusok képének hamaros legömbölyödését okozhatja. A kereskedésekben kapható koncentrált lúgokévek ugyan mind alkalmasak a formamosás céljaira való lúg elkészítéséhez; a fő, hogy ne támadják meg a szedési anyagot, különösen pedig a rézléniákat. Mosáskor a keféket függőlegesen kell tartani, egyrészt hogy a kopása egyenletes legyen, másrészt pedig, hogy a fája ne ütődhesse bele a betűanyagba. Különös figyelmet igényel az írásbetűknek, díszbetűknek a mosása; e célra jobb, ha lúg helyett benzint veszünk. Ezt a munkát legjobban, ha a gépmester maga végzi, mosás után tiszta ronggyal szárogatva föl a benzint. A leöblítés legbiztosabban úgy történik, ha kaucsukösvet csatlunk a vízvezeték csapjára, s ezen keresztül végezzük a leöblítést, mindenestre olyan bőségesen, hogy minden festék- meg lúgrészlet eltávolodjék a formáról.

A színes nyomatok jó hatásának titkai.

Hogy a színes nyomtatványok jól nyomtatottnak lássanak, a következő dolgokra kell ügyelnünk: a) A festék eldörzsölése, illetőleg hígítása kifogástalan legyen. A színek általában annál mélyebb hatásúak, mennél könnyebb a festék eldörzsöléséhez, illetőleg hígításához használt firnász. Ha azonban túlságosan könnyű a firnász, előadódhatik, hogy a festék egyáltalában nem fogja a papirosot, vagy le sem emelkedik a festékező hengerekről. b) A leadódó festékmennyiségnek a festékező mű és a nyaló henger megfelelő állítása által kellőképpen szabályozva kell lennie. c) Fontos a papiros árnyalatának és minőségének a helyes megválasztása. Ugyanaz a festék egészen más külsőt kap a szerint, hogy krétás, könyv- avagy pergamin-papirosra nyomtatunk véle. d) Esetről-esetre el kell találnunk, hogy minő gyorsasággal járassuk a gyorsajtónkat. Lassú járatás esetében a legtöbb szín mélyebb hatású lesz; de bizonyos esetekben — főképp a gyorsan száradó festékekkel való munkánál — fordítva is állhat a dolog. e) Befolyásolja a színeket a nyomtatvány vonalainak vastagsága és tömörsége is; vastag és tömött vonalú rajznál a festék jóval mélyebb hatású lesz, mint vékony és ritka vonalakból állónál. f) Fontos a jó egyengetés is. Mennél jobb ez, annál kevesebb festék szükséges a szín bizonyos mélységének eléréséhez, annál tisztább a nyomtatvány és annál gyorsabban is szárad meg. g) A nyomtatvány hatása függ még a nyomtatás régiségétől. A friss nyomtat

általában egészen más hatású, mint az, amelyik már megszáradt. A friss nyomtatvány hatásában tehát ne bízunk föltétlenül, mert száradás után — különösen a földfestékeknel — óriási meglepetésben lehet részünk.

Elbánás az arany- és ezüsfestékekkel.

A festékgyárosok legjelentékenyebbjei — így a Lorilleux, Kast és Ehinger, Berger és Wirth cégek — újabban arany- és ezüsfestékeket hoztak forgalomba, amelyek használata esetében a bronzolás meglehetősen körülményes munkája megtakarítható. A festékek használatakor a következő dolgokra kell figyelemmel lennünk: a) Nagyon vékony vonású kereteket meg betűket, valamint rajzokat, nemkülönböztetve autotípiákat is, ne nyomtassunk ezekkel a festékekkel. b) A festéket, különösen kezdetben, bőségesen adagoljuk. c) A formát meg a hengereket valamivel gyakrabban tisztogassuk, mint azt más színeknél rendes körülmények közt szoktuk. d) Figyelemmel kell vennünk azt is, hogy az arany- meg ezüsfestékek a sötét színű papirosokon hatnak a legjobban. e) Némely papiroson azonban az e fajta festékek fölötté lassan száradnak; hogy az adott esetben így áll-e a dolog: ajánlatos előzetes próbanyomatokkal meggyőződnünk róla. f) Nagyon sima papirosfajtára ha nyomtatunk, a gyorsajtó járásának gyorsaságát nagyon le kell fokoznunk, esetleg négy-száz példányra is óránként; durvább papirosoknál, amelyek egyszerre nagyobb festékmennyiséget képesek fölvenni: már hatszáz-nyolcszáz is lehet az óránként való példányszám.

Henger-átmelegedés tégelyes sajtónál.

Tégelyes sajtóknál gyakran megesik, hogy a festék-dörzsölő acélhenger gyorsan átmelegszik. Egy külföldi principális éppen most panaszkodik, hogy tégelyes sajtóinak dörzsölő hengerrel túlságosan hamar átmelegszenek. Ha arany-alapot nyomtat vélünk: öt-hatezer példány nyomtatása után már oly melegek ezek a hengerek, hogy szinte megolvastják a festékező hengerek masszáját. Kék meg fekete szín nyomtatásakor valamivel későbbben következik be ez a fölmelegedés, de fönnakadás nélkül való gyors munkánál semmiestre sem marad el. — Hasonló eseteket mi is észleltünk már itt Budapesten, de a példányszámok általában való kicsinyebb voltánál fogva tagadhatatlanul ritkábban fordulnak elő. Orvoslása a bajnak az, hogy először is győződjünk meg arról, vajjon nem-e fut a dörzsölő henger már a csapágyaiban is melegen. Figyelni kell továbbá arra, hogy az acél- meg a masszahengerek csak gyöngyön érintsék egymást. Ennél mi sem könnyebb, mert hiszen a dörzsölő hengerek állása srófok segedelmével szabályozható. Ha nagyon szorulnak a hengerek, a folytonos erősebb dörzsölődés következtében meleg fejlődik, amely esetleg annyira fokozódhatik, mint a fent említett külföldi principális esetében: hogy tudniillik a masszahengerek fölülete megolvad. Hozzájárulhat még a dörzsölő hengerek fölmelegedéséhez az is, ha erős festékekkel nyomtatunk.

Kézóvó használata a tégelyes sajtón.

Németországban nagyon szigorúan veszik a tégelyes sajtókra szerelt kézóvók alkalmazását. Multkoriban egy érdekes jogi eset az egész nyomdászvilág érdeklődését költötte föl. Szerencsétlenség történt, még pedig a közlismert módon: a gép lecsípte egy munkásnak

néhány ujját. A nyomdatulajdonos a gépgyárosra hártotta a felelősséget, aki a teljesen fölszereltnek rendelt téglYES sajtót kézZóvó nélkül szállította, s a bíróság elfogadva a principális védekezését, a szerencsétlenül járt munkás által követelt kártérítés összegében a gépgyárost marasztalta el. A német nyomdafőnökök egyesülete most köriratot intézett az összes nyomdagép gyárosokhoz, figyelmessé téve őket az említett bírósági ítéletre. A köriratban ezenkívül hangsúlyozva van, hogy a kézZóvónak legalább ötven milliméterre kell maradnia a festékező hengerektől, az általuk leírt utnak 13—15 centiméternyinek kell lennie, s ugyancsak 13—15 centiméternyire kell a téglYES felső széle fölött elvonulniok. Ezenkívül gondoskodniok kell a gépgyárosoknak arról is, hogy a kengyel avagy a kézZóvó rúd alatt ne nyúlhasson át a berakást végző munkás. E célra drót- vagy ruhaszövetet, avagy bádogot használhat a gépgyáros. A kézZóvónak a sajtó egész szélességére ki kell terjednie, s a téglYES sajtót ezenkívül olyan magasra kell helyezni, hogy a berakás ne történhessék meg kinyújtott kézcsuklóval. Az utóbbi esetben ugyanis a kézZóvó kengyel lecsúszhatik a karról, s a szerencsétlenség csak úgy megtörténhetik, mint a kézZóvó nélküli téglYES sajtónál.

Festékező szerkezeteink hiányosságai.

Tagadhatatlan dolog, hogy a modern géptechnika igen jelentékeny javításokat eszközölt a könyvnyomdai gyorsajtókon, de az is kétségtelen, hogy a gépgyárosok némely tekintetben túllőttek a célon. Ama törekvésükben, hogy a gépet mentől rövidebbre csinálják, úgy összeszorították a festékező szerkezetet, hogy kolerikusabb természetű gépmesterek állítása szerint könnyű munkáról a modern gépeknél nem is lehet szó. Annyi bizonyos, hogy a négy festékező-hengeres gyorsajtóknak jó nagy része csak három festékező hengerrel jár. Azt felelik talán a gépgyárosok erre, hogy a dolognak a gépmesterek kényelmességére avagy lustasága az oka. Pedig ez nem áll.

A jó szakember nagyon jól tudja, hogy az okot az elülső hengernek a formakeret széléhez való közelségében kell keresnünk. Tegyük föl, hogy mind a négy henger be van emelve, s olyan illusztrációs formát nyomtatunk a gépen, amelynek a kliséit gyakran kell mosogatnunk. Bizony, egész heti összeszámlálásban talán több órát is kitesz az az idővesztés, amelyet az elülső hengernek minduntalan való ki- és beemelgetése okoz. Előnyös volna tehát a festékező szerkezetet egy kissé hátrább helyezni, mint ahogy azt most a modern gyorsajtók építésénél tapasztaljuk.

A kirakó szerkezet legfő hiányosságai.

A gépgyárosok némelyike még ma is olyanra csinálja a kirakó szerkezetet, hogy a gerebenjét nem lehet ide-oda állítgatni, s ezért némely esetben a léceket egyenkint kell kistrófolnunk s a kellő helyre igazítva, odaerősítenünk. A praktikus munkálkodás megkívánja, hogy a kirakó gereben könnyen elállítható legyen, még pedig legcélszerűbben két oly sróf segedelmével, amelyet nem az egész tengelyen keresztülfutó pecek rögzít a maga helyére. Ezenfelül az ív kivezetődésének sem szabad ferdének lennie, mert a vékonyabb papirosból való ívek így könnyen föltekergőznek, s a sarkukon átcsapódnak. Ha ez a baj olyan gépen áll be, amelynek kirakó-excenterét nem lehet elállítani: a gépmesternek ugyancsak bőven kijut a vesződségből, hogy az ívek jól rakódjanak ki.

Sávok keletkezése a nyomtatásban.

Különösen a rotációs nyomtatás útján készült újságokon gyakori ez a jelenség. Néha gyöngébben, máskor erősebben nyilvánulnak meg. Oka nagyon különböző lehet; így a gép járásának rendszertelen volta, levegőnek a hengerágyak, henger-fogaskerekek közé szorulása stb. Mindenesetre ezt az okot kell adott esetben megkeresnünk, s ha megtaláltuk: megszüntetnünk, esetleg hozzáfűtő technikusok segítségével.

Magyar Nyomdászok Évkönyve az 1909. évre.

Huszonegyedik életévébe fordul immár a Magyar Nyomdászok Évkönyve. Negyedszázadnyi idő alatt fejlődött a mostani színvonalára. Apró könyvecske volt 1883-ban, vaskos, az egész nyomdászvilág érdeklődésére számot tartó díszmű mostan. Az eddig megjelent huszónhárom kötetet egymás mellé állítva, hű tükrét kapjuk a magyar könyvnyomtatás negyedszázados állapotának, s részben mindama szellemi mozgalmaknak is, amelyek a mi kicsiny világunkban időről-időre megdobogtatták legjobbaink szívét. Hűséges krónikása volt az Évkönyv a szakbeli eseményeknek, s egyszermind biztos fokmérője a technikai és iparművészeti irányban való minden eddigi haladásunknak.

Az Évkönyv szerkesztése és kiállítása dolgában negyedszázad alatt kifejedesedett tradícióhoz most is ragaszkodni fogunk, nem zárkózva el azonban a némely tekintetben való praktikus újításoktól sem. Célunk ez: a december első napjaiban megjelenő új kötet ne csak hogy méltán sorakozhassék az utóbbi évek országvilág dicsérte kötetei mellé, hanem hogy mind szaktudományosság, mind pedig művészies kiállítás és

instruktív mellékletek dolgában fölül is mulja azokat. Az ennek elérésére szükséges eszközök egész arzenálját sikerült immár egyesítenünk, s így bizton reméljük, hogy az új kötet páratlan lesz a maga nemében.

Amikor mindezt a magyar könyvnyomtató-világnak bejelentjük: előfizetést nyitunk a Magyar Nyomdászok Évkönyve december hó első napjaiban megjelenő kötetére. A könyv előfizetési árát valami csekélységgel emelnünk kellett, mert mint tudvalevő: a könyvek előállítására az idén jelentékenyen megrágtult. Az Évkönyv előfizetési ára tehát most 3 korona Budapesten s a vidéken egyaránt. Ez az összeg november közepéig 40—50 filléres részletekben is letörleszthető. Aki azonban augusztus 31-éig Körünkbe beiratkozott, s tagsági illetékeit rendszeres fizeti, a Grafikai Szemlén kívül ingyen kapja meg az Évkönyvet is. Megjelenés után 4 korona lesz a Magyar Nyomdászok Évkönyvének az ára, helyben éppen úgy, mint a vidéken is. Olcsóbban a tanulóknak sem adhatjuk az Évkönyvet.

A Könyvnyomdászok Szakköre választmányának megbízásából: *Novák László*, szerkesztő.

Különféle apróbb közlemények.

Ujabb hivatalos térkép a székes fővárosról.

A főváros tanácsa már régebben elhatározta, hogy új térképet készített a fővárosról, mert tizenkét év óta nem jelent meg a fővárosról pontos térkép. Az új térképet a főváros mérnöki hivatalának adatai alapján szerkesztették, és a fővárosi házi könyvnyomda állította ki. Az új térképen az utcák neve és a legújabb helyrajzi számok barna színűek, a házszámok és egyéb adatok pedig fekete színűek. A térkép 67 szelvényből áll, s az ára 120 korona, de kaphatók egyes szelvények is 2 kor. 50 fillérért.

Éjtszaka idején megjelenő újság Berlinben.

Annak a berlin-városi közönségnek, amely későn fekszik és nem kel korán, egy odaváló vállalkozó valami újat teremtett: éjjeli újságot. Vagy három hét óta Berlinben minden este pont tíz órakor, amikor a nyárspolgár nyugalomra tér, újság jelenik meg, amelyben minden megtalálható, ami késő estig a nagy világban történt, szóval sokkal több, mint az esti lapokban és nem kevesebb, mint a reggeliekben. Az új újság címe is teljesen stílszerű: "Die Nacht"; nem is drágább, mint a közönséges esti lap és könnyen hozzáférhető, minden utcasarkon, minden léptenyomon tartlák elé a legtrissabb számat munkáskezek, s az éjtszaka csendjét minduntalan zavarja a kiállítás: Die Nacht, Die Nacht, Die Nacht. Ez az újság természetesen csak a berlini aszfalt szőlőtte, csak azokra spekulál, akik színházról jövet, vacsora után vagy késő éjjel haza tartva, még egy pillanást akarnak a nyomtatott sorokra vetni. Szinte közömbös, ami a hírlapban olvasható, éjjeli nyugalmát nem szívesen zavartatja senki, a Nacht-nak nem kellene szenzációs hírek, nem világrendítő táviratok; egy-egy elmésem megírt hír, egy-egy csevegés és végül jó tippek a holnapí löversenyekre: ezek a főlvételei a sikernek. Érdekes, hogy mi mindent ígér az új hírlap: még a színházi bemutatókról is írni akar aznap este, s a darab sikerét vagy bukását azonnal tudatni kívánja közönségével. Tehát amikor a színházi kapui becsukódnak, máris mindenki olvashatja hitelen a színházi est történetét. A gőz és villám korszakában is bűmulatót kelthet ez a gyorsaság, s dicsőségére válik a kritikuskak, aki az előadás közben írja meg referációját. Az éjjeli újság kis élénkséget hozott a berlini rikkancsok nagy tömegébe. Az utolsó években nagyon is rájárt a rúd erre a nem mindig nehéz keresetre. A rendőrség, sőt a bíróság is megbüntette az árusítókat, ha holmi nem nagyon erkölcsös olvasni való kínálgattak, mert "nekik is föl kellett volna ismerniök áruljuk erkölcsstelen voltát", mondotta a bíróság, s a bíróságnak igaza volt, mert alig van hálsább olvasóközönség, mint az, amely a hírlapok eladásával foglalkozik. Az orosz belső zavarások is nem egy újságárús karrierjét tették tönkre, bevándolták és be is zárták őket csalás miatt. Az eset nem is érdektelep. Néhány fiatalembert, akinek nem volt más keresete, eljárt a lapok kiadó hivatala elé, ahol a legújabb táviratok voltak olvashatók és lemásolta azokat. Azután a táviratokat kibővítették a maguk fantáziájával, az oroszok halomszáma estek el utcai csatáikban, a városok megteltek akasztófaikkal és mindezt hamatosan kinyomtatták, s az "Express" újságot telve a legvalótlanabb hírekkel, óriási lármá között erőszakolták a közönség kezébe. Egykor egy államügyszés is a vásárlók közé került, és úgy érezte, hogy őt most voltaképpen megcsalták, s miután az Expressnek sem a felelős szerkesztőjét, sem a kiadóját el nem csíphette, a törvény elé vitte a rikkancsot. Az államügyszés példáját többen lővették és így az Express-kiadások lassan megszűntek. Most legalább kezdetben az éjjeli újsággal a rikkancsok ép oly jó üzletet csinálnak, mint egykor az Express-kiadásokkal, buzgón kínálgatják is, nem törődve a nyárspolgárság éjtszakai nyugalomával.

Tejes palackok készítése papirosanyagból.

Ha hinni lehet a New Yorkból jött ama hírnök, hogy óriási hidraulikus nyomással sikerült a papirosot üveg-merevségűvé tenni, úgy az üvegből készült palack ideje lejárt. A fölitaláló ma még szerényen csupán a tej szállítására szánta a papiros-palackot, de bizonyosra vehető, hogy ez irányban való alkalmazása nem sokára kinő ebből a szerény szerepkörből. A Chamber's Journal ismerteti a papiros emez újabb alkalmazását, s nagy jövőt jósol neki. Veszélyes lehet ugyanis a tejt olyan üvegbe zárni, amely már használatban volt. El sem hinnők, mily nehéz a használt üvegek alapos és csíramentes kitisztítása. Nos, a papiros-palackot nem kell kimosni, hanem el kell dobni; elég olcsó lenne arra, hogy minden alkalommal új palackot használjunk. A palack készítése módja a lehető legegyszerűbb: a kész papiros-palackot paraffinba mártják s azután nagyon magas hőfoknál teszik ki. A papirosanyag átívódik a paraffintól, amely azután áthatatlanná teszi, s a mi a fő: a teje semmiféle káros hatással nincs.

A könyvnyomtatást megtanult fejedelmek.

Börckel Alfréd, Mainz város könyvtárosa cikket írván a nyomdászlat történetéről, harminc olyan fejedelmi személyt sorol föl, akik kedvtelésből megtanulták Gutenberg mesterségét. A sort Radziwill Miklós birodalmi herceg nyitja meg, aki 1515-től 1565-ig élt, s tanult, ügyes nyomdász volt. Utána III. Bogiszláv pomerániai herceg (1544–1606), majd Báthory István erdélyi fejedelem, a későbbi lengyel király (1522–1586) következnek a nagyúri könyvnyomtatók névsorában. (Báthory e műkedveléséről mi eddig nem tudunk, valószínű tehát, hogy ez abba az időbe esik, amikor ő már lengyel király volt.) A szászweimari I. Frigyes Vilmos (1562–1602) Torgauba nagyszerű nyomdát állított, s betűt ezüstből öntette. XVI. Lajos már tíz esztendőskorában megtanulta a betűszedést. Rajta kívül a francia uralkodóházaknak még öt tagja volt, aki a nyomdászattal foglalkozott, természetesen csak a maga mulatságára. A mi II. Józsefnek teljesen fölszerelt kézi sajtója volt a lakóosztályában. A betűszedésben Trattner János Tamás oktatta őt 1755-től kezdve, a nyomtatást pedig Trattner nyomtató-faktorától, a szintén jónevű Trassler János Györgytől tanulta.

Útba igazító tervrajzok a látogató-jegyeken.

Ez a legújabb londoni szokás. Sok furcsaság került már a névjegyre, de telepedtek rá okos dolgok is. Nálunk jó ideje járja az, hogy a névjegyekről leolvasható az illetőnek a lakáscíme is. Az angolok gyakran megteszik azt, hogy ha idegenbe vetődnek el, a személykártyájukra tájékoztató adománytatják, hogy miként kell a nevüket helyesen kiejteni. (Ugy is csinálják, hogy a bemutatkozásnál a névjegy átnyújtásakor figyelmeztetik a kérdéses felet a nevük kimondási módjára.) Most azt az újítást léptették életbe, hogy útbaigazító alkalmazzanak a névjegyükön. Az eszme nem meglepő. Ma megcseszeszik azt, hogy a nevükkel és lakáscímükkel ellátott levélpapiroson feltüntetik a házuk helyét, az arra felé ágazó utak, utcák irányát és esetleg a legközelebb levő vasúti, villamos- vagy társaskocsi-állomást. Az ötletet ezekben a napokban átláptálták a névjegyre. Egy szabadelvű pári képviselőt illeti a kezdet érdeme. Olyan névjegyeket készíttetett, amelyeknek hátsó oldalán keresztmetszetben látható a lakó-épület utcahálozata. Így aztán a köregetegben könnyen el lehet jutni a honatyá hajléka felé. A példát természetesen ezrivel követik.

Ősrégi egyiptomi hieroglifáknak fölfedezése.

A Giornale d'Italia a minap hosszabb cikkben számolt be azon munkálatokról, amelyeket az olasz archeológiai bizottság Kréta szigetén végeztetett. Az ásatások célja az volt, hogy Phaestos palotáját fölfedezzék. Valószínűnek látszott ugyanis, hogy a palota még a mikenei idők előtti korból, a Krisztus előtti harmadik évezred végéről való. Amikor 1900-ban megkezdték a munkálatokat, azt hitték, hogy öt-öt hónapi munkaidőt véve, két év alatt befejezik az ásatásokat. Azonban csakhamar kitűnt, hogy elszámították magukat és bizony hat év is beletelt, míg céljukat elérték. A következő két év az épület alapzatának kutatásával telt el, ami nehéz munka volt, mert magát a palotát sem volt szabad megromlani. Az idei ásatások aztán nagy meglepetéssel szolgáltak a bizottságnak. Amikor a palota északkeleti sarkát ásták ki, néhány régészényes görög épületmaradványra bukkantak, amelyekről előre feltehető volt, hogy rendkívül értékes leleteket fognak tartalmazni. Amikor a földet teljesen eltávolították, egy eddig ismeretlen palotaszárny maradványai tűntek elő, amely több, kincsekkel telt teremről állott. Az újonnan felfedezett épületszárny egyik kamarájában olyan leletek bukkantak, amely talán a legértékesebb az összes leletek közül, amelyeket eddig Krétában találtak. Egy nagy terrakotta-díszkoszról van szó, amely az eddig ismert leghosszabb miken feliratot tartalmazza. Az írás azt a hieroglif-típust mutatja, melyet eteo-krétainak neveznek. Hasonló az ó-egyiptomi és ó-palesztinai hieroglifokhoz, bár lényegében különbözik ezektől. Eddigél csak a sziget keleti részén találtak ilyen írásjeleket régi pecséteken és terrakotta-prizmákon a Knostos-, Phaestos- és Hagia-Triada-palotákban. De mindenütt csak négy-öt írásjel volt, míg ellenben a most felfedezett díszkoszon kétszáznegyven van. A legérdekesebb pedig az, hogy mint a vizsgálat kiderítette, ezeket az írásjeleket bizonyos kész formákkal nyomták a puha anyagba, vagyis hogy a betűnyomtatás művészetének kezdete a Krisztus előtti 3000-iki évre megy vissza. — A lelet egyáltalán felidézi a Phaestos-palotában talált "kéziratok" emlékeit is. Ezek a kéziratok kis agyagtáblák, amelyekre annak idején puha állapotban bevették a betűket és aztán a napon vagy tűznél kiszáradták őket. Eddigél azonban nem sikerült ezeket elolvasni és csak a számjeleket sikerült megállapítani, amelyekből kitűnt, hogy a régi krétaikat a tízes számrendszert használták. Hogy Krétában

már olyan korán rájöttek arra, hogy kész formák után betűket nyomtassanak, nem is olyan feltűnő, ha meggondoljuk, hogy Krétában milyen gyakran használtak agyaggolyócskákat a kötelékek olyanformán való biztosítására, mint ma az ólomzárolás. Ezekre az agyaggolyócskákra aztán rányomták a pecsétet és még ma is meglátszik a nyílás, melyen a kötél keresztül volt fűzve.

Az akkori viszonyokhoz mérten valóban bámulatra méltó, hogy mikép tudták a golyókat égetni a nélkül, hogy a köteléket megsértették volna. A Hagia-Triada egyik kis helyiségében negyszázötven ilyen agyag-plombát találtak, amelyekre igen csinos és művészi jelek voltak belenyomatva. Ezeket a jeleket aranyból, gyűrű kristályból, üvegből, fából vagy elefántcsontból készült gyűrűkkel és más eszközökkel vészték bele az agyagba, aminek művelődéstörténeti szempontokból igen nagy jelentősége van.

A franciaországi történelmi lakomák étekrendjei.

A párisi múzeum, melyet most helyeztek el a külügyminisztérium régi palotájába, a minap különös, de művészi és történelmi tekintetben igen becses adománnyal gyarapodott. Jean Fabre negyven folió-lapból álló kötetéről van szó, amelyben csupa olyan lakomának az étekrendje van összegyűjtve, melyet Franciaország vagy Páris városa fejedelmi vendégei tiszteletére több mint negyven év óta adott. Valamennyi művészi kézt munkája, s ha a kötetben végiglapozunk, érdekes összehasonlítást tehetünk az e téren uralkodott különböző művészi divatok között. Az ajándékozó diplomata; apja szintén ezen a pályán volt és így minden hivatalos ebéden vagy lakomán résztvett, ő gyűjtötte merő műkedvelésből a kötetre való anyagot. A gyűjteményben az angol királyi tiszteletére rendezett több ebéd ételklapja látható; dűszkű stíljázt angol falusi tájkép. A belga királyi lakomájának ételklapját a nagözás, kereskedelem és ipar emblémája díszíti. Milán szerb királyi tiszteletére is több ebédet adtak annak idején. Ételklapjukon amorettek és a szerelem istenasszonyának alakja van. Van olyan ételklap, amelyken levő kép elegáns, kacér asszonyokat ábrázol, amint fényesen kivilágított parkban mulatoznak. Ezzel Klementina belga hercegnő lakomáján lepték meg a vendégeket. Stanley, Li-Hung-Csang és a perzsa sah szintén voltak Páris vendégei. A két utóbbi ételklapjának rajzához a katonai életből vette tárgyát a művész. Érdekes egy Páris megszállása idejéből való ételklap. A városi magisztrátus a maga tiszteletére evett egyet a hazairól. Az ételklap díszre: pedezett oszlop. Főn ez a főírás látható: "Páris megszállása. A körülzárás 112-ik napja." Azután következik az ételek felsorolása. Szomorú időkben az ételklap is szomorúan fest, mindössze ennyiből állott: leves, vaj, bourgogni szalonna, csibe, "megszállási mártás" és kakastaréj. A lakoma végén a város mielőbbi fölszabadulására finom Jura-bort ittak.

Adatok az írógép föltalálásának történetéhez.

Noha az írógép csak egy évtized óta örvend közhasználatnak, föltalálása óta már körülbelül egy évszázad múlt el. Az első írógépet az angol Mill találta fel 1714-ben. Nagyon primitív lehetett, mert a találmányt nemsokára el is felejtették. Az első használatot írógépet az olasz Conti készítette. Egy régi olasz tudományos folyóirat 1828-iki évfolyamában részletesen ismerteti a Conti-féle írógépet. A tachigrafo vagy tachitipo, ahogy a föltaláló elnevezte, nagyjában egyezett a mai rendszerekkel. Ferde helyzetű lemezen a telegrafandó papíros automatikusan tovább mozgott és a betűk ráütését a mai mechanizmusokhoz hasonló billentyűszerkezet közvetítette. A billentyűk öt sorban foglaltak helyet, úgy hogy a gépelésnél nem kellett a kezét ide-oda mozgatni. A föltaláló a gépet a párisi akadémiának megvételre ajánlotta és 600 frankot követelt érte. Az akadémia a találmányt szakfériaakkal megvizsgálta, s a szakértők, köztük Louis Navier, a párisi politechnika híres tanára, elismeréssel nyilatkoztak Conti találmányáról, mire az akadémia elhatározta, hogy megveszi a gépet. Ennyit ír az 1828-ból való római folyóirat. Párizsban akkortájt még nem érezhették valami nagyon az írógép szükségességét, mert hosszú ideig ismét hallgat róla a krónika. Végre 1873-ban Sholes és Soule amerikai nyomdászok újra föltalálták az írógépet, amely azóta már úgyszólván az egész művelt világon nagyban elterjedt.

Bibliográfiai ritkaság a kolozsvári múzeumban.

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület kolozsvári, Mátyásházi muzeumban érdekes bibliográfiai régiséget őriznek: Albinus hollandi orvos-tanár világhírű bonctani atlaszá. Ez a könyv 1747-ben Leydenben került ki a sajtó alól és korszakot alkotott a leirő bonctan tanítása körül. Tizenegy anatómiai táblából áll, mely táblák mindenike másfél méter hosszú és hatvan centiméter széles.

Mály István doktor, Kolozsvár városának tiszteletbeli főorvosa ajándékozta orvosi jubileumakor a Mátyásházi néprajzi múzeumnak. A mű külföldön is csak a régebbi egyetemek könyvtáraiban található, nálunk a most említett kivül csak a budapesti Nemzeti Múzeumban van belőle teljes példány; a debreceni református kollégiumban egy tábláját őrzik. Ez az egyetlen tábla megér

ezer koronát, amiből megítélhető a mű ritkasága. A kolozsvári Albinus tizenegy táblából áll és kitűnő karban van. A laikusok is meg-megbámulják a forgatható állványon kiállított ajtónagyvágú könyvfőrást, de kiváló értékét és fontosságát csak a hazai és külföldi szakemberek tudják megbecsülni. Albinus 1747-ben mindössze száz darabot csináltatott belőle, még pedig a maga költségére; a száz darab előállításai költsége harmincezer forint volt.

Adatok az újságírás tanításának történetéhez.

Az újságírók lapja, az Otthonunk, írja ezen a címen a következőket: "Megbízható adataink nincsenek arra nézve, ki vetette föl először a hírlapírás tanításának eszméjét. Németországban alkalmasint Bücher Károly dr. nemzetgazdasági rovatvezető tartotta az első kollégiumot, még pedig a lipcei egyetemen, amelynek sok éven át tanára volt. Később, 1893-ban Mannroth Fedor dr. egy hírlapírói főiskola alapítását ajánlotta. Az volt a véleménye, hogy oly nagyfontosságú élethivatás, amely emberrel szemben oly sokoldalú és speciális igényeket támaszt, nem elégedhetik meg a gyakorlattal, meg kell adni számára az előkészítés lehetőségét; utmutatásra, vizsgákra van szüksége! Ha vannak színészakadémiák, konzervatóriumok és más szakiskolák, miért ne létesülhetne megfelelő szakiskola olyanok számára, akik a hírlapírás választották életpályájuknak. Mannroth a hírlapírói szakiskolát kettős tanfolyammal tervezte, amely egyrészt elméleti és másrészt gyakorlati oktatást ölelné föl és melynek anyaga körülbelül négy-öt félév alatt lenne földolgozható. Történelem, közgazdaság, irodalom, nyelvek tanítása, sajtófog és az újság technikája alkotná az elméleti tanfolyamot és minden szakon főképp a hírlapírónak készülő ifjúra nézve legfontosabb tárgyakat adnák elő. A gyakorlati tanfolyam megismerkednék az ifjú a szedőszekrényvel, a szerkesztéssel, külföldre szóló levelezésekkel, táviratozással, s a többivel. — A heidelbergi egyetemen Koch Adolf tanár, volt szerkesztő és a Kölnische Zeitung levelezője tartotta az első előadást 1895-ben a sajtó és a zszurnalisztika történetéről. Később előadásait más irányban is kibővítette. Így alakult ki a hírlapírói szeminarium, amelynek berendezésére a német újságkiadók egyesülete ötszáz márkát adományozott. Eleinte a hírlapírói szakok hallgatóinak száma tizenöt, a szeminaristáké négy volt; számuk később állandóan gyarapodott, úgy hogy 1907-ben a kollégiumokat negyyszázkilenc beiratkozott hallgató látogatta, míg a szeminariumban ötvenöt ifjú vett részt. Koch tanár tiltakozott az ellen, mintha ő azt hinné, hogy előadások hallgatása révén bárki hírlapíróvá lehetne; sőt őva intette hallgatóit ettől a tévedéstől és mindenkor hangsúlyozta, hogy a hírlapírás megtanulni nem lehet. A zszurnalisztikai oktatás csak arra való, hogy a művelt embernek tisztább fogalmi legyenek a sajtó lényegéről, földadatairól és munkáiról. Hallgatói közül leginkább a jövődöt bírákat és ügyészeket kedvelte. A nemzetközi sajtókongresszus 1895-ben Bordeauxban foglalkozott először a hírlapírói főiskola kérdésével. Svájcban 1900-ban a svájci sajtó-egyesület kérvénnyel fordult azokhoz a kantonokhoz, ahol egyetemek vannak, hogy állítsanak tanszékeket a hírlapírás számára. A válasz nem volt egészen elutasító. Nemsokára rá mind többen tartottak zszurnalisztikai előadásokat a svájci egyetemeken. 1905-ben Wettstein dr. formális megbízást kapott ily előadások tartására. Azóta előadja ott a sajtófog történetét és rendszerét heti két órában; télen a sajtó történetét ismerteti három fejezetben; az első a napi sajtó történetét a francia forradalomig tárgyalja; a második a forradalmi korszakokat foglalkozik és a harmadik a sajtó fejlődését tárgyalja 1848-ig; azonkívül a téli félévben a napi sajtó technikájából is tartanak előadásokat megfelelő gyakorlatokkal.

A zürichi kanton közoktatási tanácsa kiadott egy tájékoztató füzetet a zürichi egyetem hírlapírójelöltjei számára; az a füzet nemcsak történelmi, irodalomtörténelmi, jogtudományi, nemzetgazdasági, dialektikai, stilisztikai, statisztikai és nyelvi gyakorlatokat tartalmaz, de ismerteti azokat a föltételeket is, amelyek mellett a politikai zszurnalisztika hallgatói megszerezhetik a Doctor juris publici et rerum cameralium fokozatát. Ugyanily föligyas az alapja a berni hírlapírói oktatásnak. — A technikai főiskolák közül csak a danzigi főiskolán tartanak kollégiumot a hírlapírásról.

A szerzői jog szabályozása európaszerte.

A szerzői jognak külföldön való védelmét nemzetközi szerződések útján rendezik. Magyarországnak azonban nem minden külföldi állammal van ilyen szerződése, s így akárhányszor előfordul, hogy a magyar szerző irodalmi, zenei vagy drámai művét nem oltalmazza nemzetközi egyezmény. Fordítást pedig egyáltalán nem véd meg semmiféle szerződés. Az utóbbiak védelmére az államok irodalmi és művészeti jogvédő irodákat tartanak fenn. Ezek az irodák nemzetközi uniót alkotnak, amelynek ez ideig Magyarország nem tagja. Szeptember 26-ától 30-áig Stockholmban az iparjogvédelmi kongresszus keretében a nemzetközi unió kongresszusa tart, amelyen a magyar kormányt Ballai Lajos dr., a szabadalmi hivatal elnöke fogja képviselni. Ballai egyúttal meg-

hatalmazást kapott, hogy belátása szerint lépjen be Magyarországra nevében a nemzetközi unióba, amelynek akkor Oroszországon kívül minden művelt állam már tagja lesz. A belépés esetén minden irodalmi és művészeti művet megillet az a jog, melyet az illető ország törvénye a hazai művekre megad. A fordítások az eredeti mű szerzőjének föntartásával, eredeti művekként oltalmaztatnak. Tárcaregények, hírlapok vagy folyóiratok cikke, ide foglalva a politikai tartalmúakat is, utánnomása s fordítása tiltva lesz. Színpadí alkotások és zeneművek szerzői vagy jogutódai, amíg az eredetihez való joguk fönnáll, műveik fordításának nyilvános előadása ellen megoltalmaztatnak. A közvetlen eltulajdonítás, minők az átalakítás, zenei átíratok, regény, elbeszélés vagy költeménynek színpadí módú átdolgozása és viszont, továbbá utálatkítások, toldások, rövidítések, valamint zeneműveknek mehanikai hangoztatása ugyancsak az illető országok törvényei szerint fognak majd minden esetben megoltalmaztatni.

A közkönyvtárak elterjedése Amerikában.

Valamint az ókorban, a győztes spártaiak nyomán, minden nép atlévá akarta nevelni fiait, ma a kultúra és nemzetgazdaság mezején futják versenyüket a nemzetek. Az iskolán kívül, az iskolák mellett leghatalmasabb művelő eszköznök a könyvtár. Míg iskolával utólré Amerika Európát, közkönyvtáraival messze túlszárnyalta. Már 1903-ban 6869 oly közkönyvtára volt, melyek mindegyike tizenháromnál több művet számlált. Ezeket kívül rengeteg kisebb méretű köz- és szakkönyvtára van. Jóformán minden mezővárosának megvan a maga közös szellemi kincse illő keretben, meglepő fényvel berendezett díszes épületben. Minden egyes ember szívesen adózik e célra. Eddig Boston vezet. Ott van a világ leghatalmasabb közkönyvtára. Az államnak egy fillérjébe se került, a társadalom bőkezűségéből virágzott föl. 1895-ben nyílt meg. Sárga márvány lépcsőháza, nyolcezer embert befogadó több olvasóterme és két millió könyve van. A gyermekek rendelkezésére külön olvasószoza áll. A chicagói közkönyvtár tíz millió költséggel épült. 1906-ban ezerkét száz hírlapot járatos. A vakoknak, nekik való nyomtatásban, ezer mű áll rendelkezésükre. New York lakossága húsz milliót áldoz épülő könyvtárára, melyben nyolcszáz emberre szánt olvasóterem és a tanulmányozóknak föntartott hatvan szoba lesz. Ezenkívül harmincöt fiók- és háromszázötvennyolc vándorkönyvtár terjeszti a tudományt New Yorkban. A amerikaiak nem szeretik a népkönyvtárakat. Nem akarnak tenni különbséget népi és úri rang között. A közkönyvtár egyező hatása. Alapgonolata Franklin szellemének szikrája. "Tegeyük össze könyveinket, — mondta ötven nyomdásztársának. — Így, ha eddig mindenünknek volt egy könyve, ezentúl mindenünknek ötven könyve lesz." E szerény kezdetből nőtt hatalmasa a társadalmat egyesítő, nemzetnevelő intézet, a washingtoni könyvtár. Philadelphiában 1904-ben 812140 kötetet adtak ki. Egy lakosra itt közkönyvtári illeték címen évi ötvennyolc fillér teher jut. De szívesen is fizeti közkönyvtár-adókat Amerikában minden polgár, még ha fejenként három korona is esik, mint például Bostonban. Európában Jena huszonhat ezer lakosa tündököl áldozatkésztségével. Fejenként egy koronát nyújt könyvtárának. Már Rotterdam lakói csak négy fillérral adóznak. De Amerikában a köteles adón kívül egyre-másra jelentkeznek a milliós adakozók. Fejedelmük Carnegie András, ki egy maga közel hatszáz közkönyvtárat állított föl, egy milliárd korona értékkel. Majdnem annyi ez, mint a mi egyévi országos költségvetésünk, a hadügyi költségekkel együtt.

Képes levelezőlapok kivitele Németországból.

Egy német ipari szaklap jelenti, hogy az 1908. év első felében Németország képeslevelezőlap-kivitele háromszázötven millió darab volt. A legtöbb képes levelezőlapot Amerika veszi, ahová ez év első hat hónapja alatt 1325000 kilogramm súlyban 179 millió darab képes levelezőlapot szállítottak Németországból. Amerika után Anglia, azután Ausztria és Magyarország következik. Mégis az 1907. évi eredménnyel összevetve, határozottan csökkenés mutatkozik a kivitelben, miután ekkor több mint 5000 millió darab képes levelezőlapot szállított Németország a vámkülföldre.

A világ legmikroszkópiusabb betűjű írásai.

A londoni mikroszkópius társaság legutóbbi ülésén a jelenvolt tudósoknak bemutaták a Webb által feltalált mikroszkópius írásra használható írógépen készített írásokat. Amit ez a gép teljesít, az már csakugyan a lehetetlenségig határos. A leghatározottabb példa erre a Miatyánk, amelynek kétszázhuszonhét betűje egy angol négyzet hüvelyk kétszázharminchéz ezredrésére van összeszorítva. Egy angol négyzethüvelyk megfelel hat egész és egy harmadnegyed négyzet-centiméternek. Még jobban illusztrálja a betűk mikroszkópius kicsinyiségét, ha elgondoljuk, hogy ez a kétszázhuszonhét betű egy akkora négyzetszög területre van lenyomatva, amelynek egyik oldalhossza egy centiméter száz-hatvenharmad része, a másik pedig ugyanannak kétszázötvenketted része. Egy négyzethüvelyken ezzel az írógéppel ötvennégy millió betűt lehet leírni, amiből körülbelül tizenöt-száz akkora

helyre ráférne az egész biblia. Az ilyen frás, amelyet egy gyémánt-hegy karcot, rendszerint üvegbe, természetesen csak mikroszkóp segítségével olvasható el, és pedig ugyancsak erős objektívvel bíró mikroszkóp szükséges hozzá, hogy kibetűzzük. Ennek az újfajta írógépnök a feltalálója már meghalt, és úgy látszik, hogy titkát is magával vette a sírba, mert Webb az írógépet, amelyen a bemutatott írást készítette, állítólag halála előtt összetörte.

Hány újság van az Egyesült Államokban ?

Az Egyesült Államokban huszonöt ezer különböző lap jelenik meg, köztük kétezereztíz napi lap. Kiszámították, hogy Amerikában közvetlenül százhetven ezer ember él a hírlapirodalomból, míg azok száma, akiknek megélhetése közvetve függ a hírlapirodalomtól, körülbelül egy millióra rúg. A huszonöt ezer lap százhetvenöt millió dollárt hoz be évenként mint bevételt, s ebből az óriási összegből kilencvenöt millió a hirdetésekre és nyolcvan millió az előfizetés díjakra és egyenként eladott példányokra esik. Évenként nem kevesebb, mint nyolc milliárd példányban jelennek meg a lapok, ami azt jelenti, hogy minden lakosra évenként száz újságszám esik, és minden három lakos közül egy előfizetője valamely lapnak. A lapok legnagyobb részét Linotypgepen szedik, s a nagyobb amerikai lapok harminc, ötven, sőt hetven szedőgépet is foglalkoztatnak. Így a World, Herald stb.

Jegyzetek a sokszorosító-ipari anyagtanból.

Réz. A réz nagy mennyiségben van elterjedve a természetben. Termés állapotban található Észak-Amerikában a Felső-tó táján s több más helyen, Angliában Cornwallban, Franciaországban Lyon körül s nálunk Magyarországon számos helyen (így Libetbányán, Dobsinán, Szomolnokon, Kapnikon, Rézbányán, Zalatán, Nagygádon, Déván, Oravicán, Uj-Moldován stb.), legöcösen, lemezekben, meneteket képezve, vörösen, sárgán, tarkán, feketén betutva; tömegesebben fordulnak elő oxid- és kénvegyvei: a fakóérc, a rézkéneg (kalkopirit), nem oly nagy mérvben a malachit (Szászán, Moldován, Maluzsinán, Oravicán stb.), de ropant gazdagon található Szibériában; el van még terjedve a tarka rézérc, réz lazur, vörös és zöld rézérc. Libetbányán található az olajérc, prasin, smaragdmalachit, libetinit, Rézbányán a lunit, Moldován a rézvízár stb. Ezen vegyekből állítják elő és pedig oxigéntartalmú vegyekből, igen egyszerűen, az által, hogy azokat szén- és salakképző anyagokkal (kovasavtartalmú vegyek) többször hevítik, miáltal fekete rezet nyernek s ezt tisztítják tovább; sokkal több bajjal jár a kéntartalmú ércek kezelése. Újabb időben nagy mennyiségű rezet állítanak elő a mesterséges (az érceknek pörkölése s kilugózása által nyert oldat) és természetes (a rézkénegnek élegülése, elmállása, a képződő vegyek oldatba jutása által származó) cementvizekből réztartalmuknak vasrudakkal kiválasztása által. Legtisztábban nyerhető a réz sóinak oldatából galvanáram által (ezen alapszik a galvanoplasztika, melynél a réz tömöttön válik ki oldatából, s rakódik le a lemosandó tárgy felületére), amikor sajátos (hús-) vörös színű, fémfényű, kalapálható, hengerezhető (vékony rétegben átlásztó zöld színű) finom sodronnyá húzható, e mellett annyira szilárd, hogy két milliméter vastag sodronny száznegyven kilogramm súly alatt szakad el; 1092 Celsius-foknál olvad, megolvastva hidrogént és szén-monoxidot nyel el, minek következtében az ezüstöz hasonlóan fűcsög; száraz levegőn állandó, nedves levegőn lassan élegül, éppen úgy mint hevítésnél; huzamosabb idő alatt pedig zöld színű réteg képződik felületén (spánzold). Dörzsölve sajátos szagú és undorító ízű; kénhidrogén, általában kéntartalmú gázok megfeketítik; salétromsav, sósav, kénsav sóképződés közben oldja fel, de más savas, sós, aljas és zsiros folyadékok is megtámadják, mi a réz mérgeességénél fogva figyelembe veendő, különben könnyen vesztélyt idézhet elő. A kereskedésbe jövő réz igen tisztá, tartalmaz csekély mennyiségű nyulthatóságát gátló fémeket, továbbá rézoxidot, mely törekennyé teszi. A réz ugyanis annál lágyabb, annál nyulthatóbb, minél tisztább; értéke pedig tisztaságától függ. Az Európában termelt rezeek között lágyaság, nyulthatóságánál fogva legjobb a chessey-i (Dél-Franciaországban Lyonnál), de nem igen jó kereskedésbe; tömegesebben található az orosz réz, melyet tisztasága végett kedvelnek; e miatt becaes a svéd is, mint általában a legtöbb északi réz; a német réz közönséges minőségű, de finomabb tárgyak készítésére nem használják; éppen ilyen a nagy mennyiségben kereskedésbe jövő amerikai (Chili, Peru, Mexikóból); különbözőbb minőségű az angol; legkötőbb, legtisztább, legszebb színű a japáni, s középminőségű a magyar réz (néhány kitűnő, van azonban több rézoxidtartalmú). A rezezt részben (28–56 centiméter átmérőjű, 2–12 milliméter vastag) korongokban (mint rozetta-rezezt), részben tuskóban és (24 centiméter átmérőjű, 4–5 centiméter vastag) lapokban hozzák forgalomba, de található nagyjában elkészítve is, mint lemez vagy durva nyers üst stb. — A vöröseréz a könnyvonalatásban főképp csak mint galvanlemez használatos. Cinkkel való ötvöztetésből, a sárgarézből készülnek rézleniáink, valamint újabb időben igen sok nagyobb példányszámú nyomtatásra szánt autotípiái dúc is.

Enyv. Az enyv különféle állati részek, úgymint bőrök, inak, porcok és csontok kifőzése által nyert s megszártított kocsonyanevű anyag. A közönséges enyv bõrhulladékokból készítik, melyeket vízben addig főznek, míg legnagyobb részök feloldódott, s hogy ez már bekövetkezett, abból tudjuk meg, hogy a folyadék fõlülétét hártva vonja be, és a belõle kivett próbamennyiség kihûlése után megfagy. A még folyékony enyv szalmán átstürjük s lapos formákba öntik, ahol megmerevül. A megfagyott kocsonyát végre kifésítve rézsodronnyal lemezekre metszik, s ezeket nagy nyílású fonalhálóval bekötött rámkra teszik megszáradás végett. A fonalak benyomatai az enyvdarabokon láthatók. Az enyvnek e fajtáját bõrenyvnek nevezik. A csontokból készült enyv vízgõzzel vagy sósavval vonják ki. Ezt az enyv csontenyvnek hívják. Az enyv sajátosai a hozzá használt anyag s a készítés módja szerint különbözök. Minél vékonyabbak a lemezek, annál jobb. Színe sárgás egészen a sötét barnáig. A jó enyv színe világos, többekévé áttetszõ, törési lapján üvegfenyû, vízben könnyen oldható, s erõs ragasztó képességû. Ha vízben feloldjuk (ha csak egy százalék enyvét is tartalmaz), kihûlés alkalmával megfagy. Az egészen tiszta enyv szintelen, de ilyen enyv ritkán jön a kereskedésbe. Csak bizonyos finomabb fajták fehérek, mint például azok, melyek pergamenthulladékból és juhlábakból készülnek (zselin). Jó hírnevû a flandriai enyv, de ezenkívül nagy mennyiségben jön a kereskedésbe kölni, nõrdlingeni, reutlingeni enyv is. Az orosz enyv igen erõs ragasztó képességgel bír; színe sárgás-fehér, de minthogy ólomfehérral, krétával, baritfehérral van keverve, át nem látszó. A zselatin finom, tiszta, egészen vagy félig átlátszó állati enyv, mely marhaszontokból vagy egyéb jól megtisztított állati hulladékokból készül. A legszebb zselatin Franciaországban készítik, s használják gelé (kocsonya), gyógyszerkapcsulák készítésére stb. A növényi vagy kínai zselatin, agar-agar mint õsszekuszált fonalú anyag jön a kereskedésbe; tengeri moszatokból áll s a kínai fecskefészkek fõ alkatrészét teszi. Ezt Kínában és Japánban étel gyanánt használják, nálunk pedig bolhamag helyett a selyemkermék csínosására használják. Magyarországon is van több enyvgyár, mely szép gyártmányokat képes felmutatni, de az enyvkészítést még nagyobb mértékben is üzhetnék, és nem volnának kénytelenek a behozott cikkekért oly nagy összeget fizetni, ha fõlhasználók mindazt a nyers anyagot, állati hulladékokat, mely az országban tömérék mennyiségben fordul elõ. — Az enyvét a könnyvnyomató s nyomtatványok enyvezésén kívül fõképpen az alapnyomati lemezek megragasztására használja. Ilyen célra igen nagy ragasztó-erøjü enyvfétét kell vennünk, például az úgynevezett szindetikont.

Cochenille. Az igazi karminfesték fõ anyagát, a cochenillet, a karmintet (Coccus cacti) nõstényei adják. A karmintetü hazája Mexikó, de néhány nyugatindiai szigetre, továbbá Jáva, Keletindia, Alger, Spanyolország földjére is elterjedt s a kaktusznövények némely faján (Cactus coccinellifera, Cactus opuntia stb.) részint vadon, részint tenyésztés útján elõsködik, s e szerint vad és szelid cochenillet különböztetünk meg. A szelidek nagyobbak s jobbák. Párázás után, ami évenként háromszor történik, a nõstény állatokat õszegyjütik, forró vízgõzben vagy kemencében megõlik, azután megszártítják, s ez állapotban hozzák a kereskedésbe. Ha az állatok szárítása kemencékben történt, akkor a cochenillet fehér por vonja be, ez az ezüstszürk cochenille, a napon szárított inkább kékes-szürkés; ha forró lemezekben lett szárítva, akkor fényes és fekete, ezt fekete cochenillenek nevezik. E színkülönbség azonban nem lényeges. Azelõtt az ezüstszürkét tartották legjobbnak, miért is a feketének szteatitval vagy krétával szürkés színt adtak. Jelenleg legjobban fizetik a fekete hondurasit; ezután következik a mexikói zaccadilla, tovább az ezüstszürke hondurasit és a szürke mexikói. A cochenille tojásdad apró, alul homorú, felül domború szemekbõl áll, melyeknek alsó felületén az állat szerkezetét is ki lehet még némileg venni. A jó cochenille por nélküli, száraz és szagtalan. A cochenille nedves helyen csakhamar elromlik, azért száraz helyen kell tartani. Az átszítalt por és töredék, az ú. n. cochenille-por, hasonlóképpen kereskedelmi cikk. A cochenille-lepény porrá tört állatkákból áll, melyek síma, kemény, körülbelül öt milliméter vastag táblácskába vannak préselve. Az olyan táblácskákat, melyek agyaggal keverve és szalmiákszesszel vannak kezelve, ammoniákos cochenillenek nevezik. A cochenillet 80—100 kilogrammos vagy 25—30 kilogrammos szeronokban, vagy 40—60 kilogrammos bádogládákban (Jáva) küldik a kereskedésbe. A cochenille szép piros festéket ad, s dacára a nagyon elterjedt anilin-festékeknek, még mindig jelentékeny mennyiségben használják. A jó cochenille festéktartalma 40—50 százalék (karminsav). A karmin rendszeren csekély mennyiségû timföldet tartalmaz, s mint ilyen, szép színe és állandósága miatt szeretik használni az olajfestészetben is. Szalmiákszeszben feloldva, adja a vörös tintát, nagyobb mennyiségû timfölddel vegyítve pedig a firenzei, bécsi, müncheni, velencei lakk, gömblakk és más hasonló festék készül belõle. A cochenillet súlypáttal, szteatitval, ólomfehérral vagy szintelenített cochenille belekeverésével hamisítják. Hasonló, de csekélyebb mennyiségû festékanagot tartalmaznak más tetvek is, így például a kermes-

tetü (Coccus ilicis), melynek kifejlõdött nõstényei, ha ecettel megnedvesítetnek, vörös színeük lesznek, s megszártva mint borsószem-nagyságú barnavörös bogyoalakú szemcsék, kermes vagy alkermes néven jönnek a kereskedésbe. A legjobbak Spanyolországból kerülnek hozzánk, s ép oly szép skarlátpiros (karmazsin) festéket adnak, mint a cochenillek. Ugyanazt mondhatjuk a lengyel karmintetürõl (Coccus polonicus) is, mely Lengyelországban, Csehországban, Ukraánában különféle növények gyökerein él. Ezt a törökök meg a kozákok bõr, lófark s fonalak festésére használják. — A krappfestékek a finomabb munkák elõállításakor még mindig nagy szerepet játszanak a sokszorosított iparban.

Lakklakk. Lakklakknak nevezzük ama vörös festéket, melyet szõdával a rudas lakkból nyernek és timsóval kiválasztanak. Angolországon át Keletindióból kapjuk, négyszõgalakú lemezekben, melyek azonban, minthogy még sok gyantát tartalmaznak, kemények s nehezen oldhatók; ennek kitisztítása által kapjuk a lakk-dye vörös festéket, mely festésre jobban használható.

Szépia. A szépia nem egyéb, mint a szépia (rosszul nevezett tintahal) tintazacsokjának beszártított barna nedve. Az állat a fejlábú puhányokhoz tartozik, s a Közép-, valamint az Atlanti Tengerben él. Miután az állatot megölték, tintazacsokját kivesszik, s tartalmával együtt megszártítják, vagy pedig csupán megszártított tartalmát apró táblácskába alakítva árulják. Ilyen állapotban a szépia fekete, törékeny, földes törésû s a vízben sötétbarna folyadékká oldódik. Ezt a festéket Olaszországból, a legjobbat Rómából kapjuk. — A könnyvnyomatásban is sűrűn használják.

Berlini kék. A berlini kék igen szép festék, melyet vagy úgy állítanak elõ, hogy rézmentes vasvitriol-oldatot meleg sárga vérlúgós-oldattal kevernek, s a keletkezett csapadékot rögtön átszürkik és salétromsavval melegítik, vagy olyképpen, hogy vas-kloridoldatba sárga vérlúgós-oldatot öntenek, amidõn rögtön szép kék csapadék alakjában válik ki a berlini kék. Erre a csapadékot leülepedni engedik, aztán jól kiösmossák, kipréselik és megszártítják. A berlini kék sötétkék, rézvörös fényû tömeget képez. A kereskedésben többnyire olyan kocka-alakokban árulják, mint az indigót. Tömény kénsavval leöntve, a berlini kék megfehéredik, az indigó pedig ezzel ellenkezőleg, szép kék oldatot ad. A különféle árnyalatokat anyaggal, barlittal stb. adják meg neki. A berlini kéknek nevezett festékek között legszebb az, melyet Párizsban gyártanak (párizsi kék). A berlini kék mérges, sokasavban tökéletesen oldható (kék tinta). A berlini kékhez hasonló a purnull-kék, melyet vörös vérlúgósóból és vasvitriolból készítenek. A berlini kékét kárpitok, tarka papirosok, papirosanyag, keményítõ festésére, de leginkább a kelmeffestésnél, továbbá a gyapjú és gyapot festésére használják, ez utóbbiaknál közvetlen a rostokon állítják elõ. — Ez a festékfajta a maga alfaival a kõ- s könnyvnyomdai festékgyárosok majd mindegyikének az árjegyzékében megtalálható, s ennélfogva eléggé széleskörűen használják is.

Sárga vérlúgós. A sárga vérlúgós vagy ferro-cianálium citromsárga táblás kristályokat (letompított négyzetes prizmákat) képez, melyek a vízben sárga oldatot adnak. Nem mérges. Ezt úgy készítik, hogy nitrogéntartalmú állati hulladékokat (ú. m. bõrt, vért, szarut stb.) hamuzsírral elegyítve vasenedvényben olvasztanak, az olvasztott anyagot pedig vízzel kilúgozzák. Miután az oldat elpárolgott, a sárga vérlúgós kijegesedik. E söt, mint tudva van, a berlini kék elõállítására használják, továbbá a festésnél is, még pedig úgy, hogy a vasvitriol-oldatban pácolt gyapotot vagy gyapjút sárga vérlúgós-oldatba mártják, miáltal a rostokon berlini kék szín él elõ. Hasonló alkalmazást nyer a vörös vérlúgós is vagy ferri-cianálium, melyet úgy nyerünk, ha a sárga vérlúgós oldatába klórt vezetünk. Szép hajnalvörös kristályokat képez, melyek vízben oldódnak. Nem mérges. A cianálium már a leghatalmasabb mérgek egyike. Szintelen kockákban jeged, keserû mandulaszagú, s a vízben könnyen olvad. Úgy állítják elõ, hogy a sárga vérlúgósot levegõ elzárása mellett hevítik. Használják a galvanikus aranyozásnál és ezüstözésnél, továbbá a fotográfiában. A levegõn kék sav fejlõdése mellett könnyen felbomlik, azért jól elzárt edényben kell tartani. Igen óvatosan kell vele bánni, mert mihelyt a vérbe, jut, azonnal halált okoz. — Használata a könnyvnyomatásban meg a litográfiában a berlini kék, párizsi kék stb. elõállításánál, s a huszadik században már csak közvetett.

Csontszén. A csontszén, csontfekete vagy spódium elõállítására zsirtalanított csontokat használnak. Elõállítására úgy történik, hogy a csontokat olyan elzárt edényben égetik meg, amelynek csakis az elszálló gázok és gõzök elvezetésére szolgáló csõve van. A csontszén fénytelen fekete, nagyon likacsos s a nyelvre tapad. Szintelenítõ s felszívó képességénél fogva, rendszeren apróra törve, folyós anyagok tisztítására és szintelenítésére használják. Különbözõ nevezetes alkalmazást nyer a cukor gyártásánál. A finom porrá tört csontszénen fekete festékek, cipõfénymázak, csiszoló-pornak, feketés színezettű firnázaknak, trágának stb. használják.

Glicerín. A glicerín tiszta állapotban szín és szag nélküli, édes ízû, sűrű, közömbös folyadék. A kereskedésben elõforduló glicerín gyakran sárgás vagy barnás, tehát nem tiszta. Fajsúlyja 1.28. A legtöbb zsíradék 10—11 százalékos glicerint tartalmaz, mely a szappanosodásánál kiválik, de képzõdik csekély mennyiségben a

cukor erjedésénél is, s így a bor és sör szintén foglalnak magukban glicerint. A levegőn nem változik, de nedvességet szí magában. Igen nagy hidegben fagy meg, 290 Celsius-foknál forr, légtüres vagy vízgőzzel telített térben 200 foknál változatlanul desztillálható, a levegőn hevítve gyúlékony gáz, s a kellemetlen szagú akrolein képződése mellett elpárolog. Vízben és alkoholban bármilyen arányban olvad, éterben, kloroformban, benzolban oldhatatlan. Festéket, alkaloidokat, fémoxidokat nagyobb mennyiségben képes oldani, mint a víz. E sajátságainál fogva a glicerint sokféle célokra használhatják. A nyers glicerint 20 százalékos gipszset, továbbá klórkalciumot, vajsavat s kellemetlen szagú zsírsavakat tartalmaz. Salétromsavval kezelve a trinitroglicerint szolgáltatja, mely igen hathatós robbantó anyag (Nobel-féle robbanóolaj). A trinitroglicerinnel áztatott kovácsföld vagy ázalagúval dinamit név alatt ismeretes repeszítő szer; salétrom- vagy kénsavval kezelt

fűrészporból, papirosgyártásra való faanyagból vagy szalmacellulózsból álló keveréke a dualin, palein, új dinamit, lítófraktör nevű robbantó szereket adja. A glicerint a gyógyszerészatban, a likörgyártásban, a bor édesítésére, a gázórák megtöltésére, mustár, mintázóanyag nedvességének fentartására, nem különben finomabb géprészek kenésére, glicerinszappanok gyártására, anatómiai készítmények eltarására stb. használják. — A másoló-festékekkel való nyomtatásokról fűrészt helyett glicerint használunk.

Puszpángfa. A puszpángfa a ml törpe puszpángunk rokona (Buxus sempervirens). Színe halaványsárga, kemény s igen finom szövettel bír. Az európai fafajok között leg súlyosabb. A legtöbbet Kis-Ázsiából hozzák Trieszten át; a déleuropai, melyet Franciaországból és Spanyolországból hoznak, nem olyan jó. Fametszettek készítésére használják, továbbá az esztergályosok s a hangszergyárosok dolgozzák föl, leginkább fuvalának s klarinétának.

Jegyzőkönyvek s más hivatalos közlemények.

Tagsági forgalom 1908 augusztus havában.

Beléptek a Körbe: Kemény Sándor, Schlesinger Gyula (Szekszárd), Malsitzky Ernő (Államnyomda), Bognár Sándor, Leiste Károly (Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság), Czelecz Ferenc, Gergő Antal, Pesenhofer Róbert, Talabér János (Szentgotthárd), Frischer Dezső (Franklin), Babágh József, Csiki Gábor, Farkas József, Fehér János, Kemény Rezső, Fenesi István, Dánffy Dénes, Kupferstein Lőrinc, Szabó Antal, B. Tóth József (Kolozsvár), Fogarasy Ferenc, Tatár István (Nagyvárad), Csapó Gyula, Melliska András, Hamaridesz János, Nadwornik István (Gyoma), Várakozó Gábor (Herbst), Rechtmann János (Athenaeum), Halmi Sándor, Janek Gyula, Kohn Ödön, Galitzer József (Hornvánszky), Kemény Béla (Révai és Salamon), Almási Antal (Galitzenstein), Grünfeld Simon (Korvin Testvérek), Freifeld Jenő, Fischer Gyula, Gábrriel Károly, Steiner Samu, Sonnenfeld Ignác (Schmidl Sándor), Sztanya Zoltán (Bercsényi), Holztrattner Ferenc, Velánsits Gyula (Rózsa Kálmán és Neje), Feleky Ferenc, Gábrriel János, Heumann József, Krebs Manó (Budapesti Hírlap), Nádas Miksa (Guttman), Achs Nándor (Buschmann Ferenc), Bellon Károly, Kovalik János, Schmidt Ferenc, Schwarz Gyula (Globus), Gruits Zsiva (Nagybecskerek), Györkös Károly, Polgár Dezső (Déva), Bretfellán Viktor (Brassó), Roth Ignác (Kecskemét), Práger József, Eidler Ferdinánd (Sopron), Frenzel Béla, Lettner József (Hedvig I.), Ruzicska Ágoston (Goldfinger), Bagits Nándor, Fábán Ferenc, Fejérváry György, Kiss Ferenc (Wodianer), Horovitz Rikárd (Nagyszombat), Gaál Péter (Székesfehérvárosi Házi Nyomda), Hirschkovitz Jónás, Smolka Szaniszló, Szuchanek Viktor, Ullmann Sándor (Hamburger és Birkholz), Szilágyi József III. (Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság), Marczin János (Nyitra), Neumayer Imre (Veszprém), Leib Manó (Kiskőrös), Divald Rezső, Fischer Manó, Fischer Miklós, Gramantik L., Fenyő Lipót, Kelemen Bertalan, Goldstein A., Miksa József, Vass József (Eger), Hírth Aladár, Tamalits János, Rotter Félix, Rotter Mihály, Winternitz Zsigmond, Vaszyvevits György (Szabadka). — **Hátralék miatt törölnödk:** Goldstein Izsa, Goldstein Izidor, Karácsony Imre, Hartstein Leopold, Torda M. György (Nagyvárad), Fürst Vilmos (Világosság), Kohn Aladár, Pajor Jakab, Susztrovits Károly, Schlesinger Jenő, Herz Manó, Szántó Ferenc, Zaka Imre (Franklin-Társulat), Ellinger Imre, Varga Sándor (Esztergom), Wessely Vilmos (A Nap), Fischer Ernő, Kiss Károly, Pesch István (Brózsza), Goldstücker Emil (Hedvig S.), Méder Dezső (Hornvánszky), Goldberger Izsa, Weinberger Manó, Weinberger Miksa (Markovits és Garai), Czeller Gusztáv (Pannónia), Theisz Antal (Neuwald), Horváth Lajos Gy. (Stephanum), D. Mészáros Lajos, Nagy József, Janka Károly, Steiner Simon, Babiczky Géza, Seidler Aladár, Papp Gyula, Nagy István, Morgenstern Zoltán, Leszczynski János, Vizmathy Imre, Schmidt Antal, Kraszner Gyula, Pollák Lajos, Kohn Ágoston, Bántos János, Fayszky Károly, Neubauer András, Szijártó István, Stösser Adolf, Bacsik Sándor, Pálkinkás János, Varga Antal, Stark Sándor, Ábrahám Leó, Zwickl Ferenc, Darázs Béla, Klein Dezső, Funk István, Weisz Fülöp, Szakács József, Salzmann Lajos, Schwarz Zoltán, Fleich Károly, Lónyai Nándor, Steiner Gábor, Jersny Károly (ismeretlen tartózkodásúak). — *A hó végén 11 tiszteletbeli, 1568 rendes, összesen 1579 tag.*

Tagsági járulékokban a múlt hóban befolyt:

a) Egyesektől (l. a 210. oldalon következő pénztári kimutatást): Szabó Lajos 2.40, Hegedüs Péter 1.80, Rosenfeld Henrik 1.20, Lusztig Arnold 1.80, Horovitz Rikárd 3.60, Czobor László 3.—, Tomik István 4.80, Neumayer Imre 1.80, Leib Manó 1.80, Juhász Béla 1.80, Illyés József 3.—, Berger D. Dezaó 3.—, Lusztig Már-

ton 1.20, Várakozó Gábor 1.20, Farkas Antal 1.80, Goldfinger Mór 1.80, Ruzicska Ágoston 1.80, Krausz Jenő 1.20, Czeisling József 2.40, Buczkó Rezső 1.20, Schwarz Bernát 2.40, Szabó Károly 0.60, Sensestein G. 0.60, Steiner János 0.60, Spitzer Jenő 0.60, Wilhelm Zsigmond 0.60, Lehner Rezső 0.60, Trebits Ernő 0.60, Csincsik Béla 0.60, Nagy Gyula 0.60, Kornstein Miksa 0.60, Fischer Jakab 0.60, György József 0.60, Csaba Miklós 0.60, Klein Rudolf 0.60, Tanács Pál 0.60, Burghelm Károly 0.60, Quitt Manó 0.60, Lackenbach Artur 0.60, Dobos Géza 0.60, Wolf Sándor 0.60, Farkas Lajos 0.60, Krausz Gusztáv 0.60, Szabó István 0.60, Künstler Aladár 0.60, Vadász Károly 0.60, Varga László 0.60, Jencs György 0.60, Breitner Károly 0.60, Mónus Károly 0.60, Skodnitz Jakab 0.60, Wagner Antal 0.60, összesen 63.60 korona.

b) A vidékről (l. a 210. oldalon következő pénztári kimutatást): Szeged 8.40, Nyitra 7.20, Szombathely 9.60, Szekszárd 18.—, Szentgotthárd 4.80, Gyoma 6.—, Eger 8.40, Kecskemét 4.20, Hódmezővásárhely 3.60, Brassó 6.—, Déva 4.20, Mohács 2.40, Gyula 3.—, Esztergom 10.80, Turócszentmárton 6.—, Mezőtúr 2.40, Kassa 16.80, Nagybecskerek 17.40, Nagyvárad 40.80, Sopron 4.20, Szabadka 16.80, Kolozsvár 28.80, összesen 234.— korona.

Választmányi ülés 1908 szeptember 15-én.

Elnök: Tanay József.

Jelen vannak: *Tanay József* elnök, *Pollák Simon* I. alelnök, *Szeniczai Mihály* II. alelnök, *Bossik István* pénztáros, *iff. Aigner Antal* I. titkár, *Wanko Vilmos* II. titkár, *Sarlós Lajos* ellenőr, *Boros Dezső* I. leltáros, *Hollósy János* II. leltáros, *Bauer Henrik*, *Becker Ignác*, *Busay Balázs*, *Enyedi János*, *Fekete Béla*, *Goldberger Ármán*, *Gyöngyösi Sándor*, *Morócz Jenő*, *Müller Ignác*, *Novák Alajos*, *Novitzky N. László*, *Prüner Arnold*, *Schornstein Jakab*, *Spitz Adolf* és *Stalla Márton* választmányi tagok, továbbá *Augenfeld M. Miksa*, a szaktanfolyamok vezetője.

Elnök felolvastatja a múlt ülés jegyzőkönyvét, mely észrevétel nélkül hitelesítették.

A mai ülés jegyzőkönyvének hitelesítésére Novák Alajos és Spitz Adolf választmányi tagok kérték fel.

Augenfeld M. Miksa részletes jelentést tesz a magasabb szakirányú tanfolyamok tárgyában. A választmány felkéri Augenfeld M. Miksát, hogy a kísérleti nyomdának az Iparművelészetű Iskola helyiségeibe történő átköltöztetésénél felügyeljen, felhatalmazza továbbá, hogy az átköltöztetési munkálatok elvégzésével — honorárium mellett — egy munkanélküli szakértőket bízzon meg.

Felolvastatik Gaul Károly, a Technologiai Iparmúzeum igazgatójának levele, amelyben a 2000 korona államsegély kiutalványozását jelenti be.

Pénztáros jelentésénél Boros Dezső fölvilágosítást kér arra nézve, hogy a múlt havi pénztári kimutatásban a Franklin-nyomda miért szerepel minusszal, holott az illetékek beszolgáltattak. Pénztáros válaszában — hogy tévedés folytán maradt ki — felszólal megnyugszik. A Grafikai Szemle legközelebbi számában ily értelmű helyreigazítás fog közzétettni. A választmány a pénztári jelentést különben tudomásul veszi.

Augenfeld M. Miksa beszámol a soproni és pozsonyi kiküldetésekről. EVEL kapcsolatban indítványozza, hogy Körünk indíton akcióit egy Budapesten tartandó nemzetközi nyomtatvány-kiállítás rendezésére. Többek pártoló hozzászólása után a választmány elvben hozzájárul az indítványhoz, s felkéri a terv megpendítőjét, hogy az ügyben a jövő választmányi ülésen vázlatzerű előterjesztést tegyen.

Elnök egy utának Gutenberg nevére történi elnevezése tárgyában szólal fel, és annak az ősz folyamán várható kedvező elintézését helyezi kilátásba.

Hollós János jelenti, hogy a könyvtár rendbehozásával, a könyvek lajstromba-vezetésével elkészült. Kéri a Grafikai Szemle mellékleteként egy könyvtári jegyzék kinyomtatását.

A választmány felkéri Hollós János leltárost egy könyvtári szabályzat kidolgozására, melynek a jövő választmányi ülésen történt előterjesztése és megvitatása után gondoskodni fog a könyvtári katalógus kinyomtatásáról.

A Szakegyesület szombathelyi csoportja pályázatot hirdetett a csoport használatára szolgáló levélpapirosz szedésére és nyomtatására, s a beérkezett pályamunkákat Körünk által óhajta megbíráltatni. A választmány készséggel teljesíti a kérelmet és a munkákat kiadja a szakbizottságnak.

Házi estélyek október 25-én, december 5-én, január 17-én, február 20-án és március 13-án fognak tartatni. Pénztárosnak több rendben ajánlata az ellenőrzést illetőleg határozathozatal céljából a vígalmi bizottsághoz tettelet át.

Több tárgy hiányában ülés vége.

lfj. Aigner Antal, I. titkár.

Jegyzőkönyv

a Könyvnyomdászok Szakköre szakbizottságának 1908. évi szeptember hó 15-én tartott üléséről.

Tárgy: 1. A Szakegyesület szombathelyi csoportjának levélfej-pályázatára beküldött pályamunkák elbírása és 2. a Grafikai Szemle augusztusi számában megjelent mellékletek elbírálása.

Jelen vannak: *Pollák Simon* elnökle a szakbizottság összes tagjai.

Elnök az ülést megnyitván, jelenti, hogy a szombathelyi szakegyesületi helyi csoport által hirdetett levélfej-pályázatra összesen öt munka küldetett be. Felolvassa a pályázati feltételeket, és felkéri a szakbizottságot a bírálat megejtésére.

A szakbizottság tagjai megtekintvén a pályamunkákat, hosszabb megvitatás után a díjat (tiz korona a szedőnek és tiz korona a nyomónak) a "Szabad irány" jeliségű munkának ítéli meg; kikötve, hogy kinyomtatás előtt bizonyos, bár csekély javítás eszközésére kötelezzetik a nyertes pályázót. A jeligés levél felbontatván, abból: *Propper Jenő* szedő és *Fortner Lajos* gépmester szaktársak neve tűnt elő.

II. A Grafikai Szemle augusztusi számában megjelent mellékletek elbírálása alá kerülvén, a szakbizottság rövid vita után szó többséggel a Világosság-nyomdában készült gépmesterkörü meghívó szedőjének ítéli oda a harminc-koronás díjat. A meghívó szedője: *Kún Kornél* szaktárs. A szombathelyi pályázat bírálati jelentésének megszerkesztésével *Wanko Vilmos* II. titkár bizáttik meg.

Több tárgy nem lévén, az elnök az ülést berekeszti.

Wanko Vilmos.

Bírálati jelentés

a Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Szakegyesületének szombathelyi csoportja által hirdetett levélfej-pályázatra beküldött pályamunkákról. (A Könyvnyomdászok Szakköre szakbizottságának 1908. évi szeptember hó 15-én tartott üléséből.)

A beérkezett pályamunkák rövid leírása a következő:

I. "Négyszínnyomat". Egyszerű léniakeret két- és egyponos fekete léniakból. A felület három mezőre van osztva; a középsőben nyert elhelyezve a Makart-írás verzális betűiből szedett három sor; a két oldalmezőben gyöngye sárga és rózsaszínben nyomtatott rózsavignetták vannak elhelyezve. Az egész alá alaponymat alkalmaztatott, melyből a lénia-közök kivágtak.

II. *számú munka.* (Jelige nélkül küldetett be.) Nyolcadpetit lénia-kombináció, térelosztása hasonló az I. számú munkához. A két oldalmező lénia-kombinációval tölthetett ki. Az egész alá nyomtatott alap fölé a nyomdászvas második alaként nyomtatott.

III. "Anonymus". A három sorba szedett szöveg Anker-körzettel van körülvezdve. A körzet arany és vörös, a szöveg fekete színben nyomódott.

IV. "Szabad irány." Fekete pontokból szedett keret szintén három mezőre osztja a felületet, melyen a szöveg egyik soron végigfut, míg a másik két sor csupán a középső nagy mezőben nyert helyet. Az alaponymat — melybe a nyomdászvas van belekarcolva — a papír teljes szélességében van alkalmazva. Színezése: zöldes alap, a keret halványabb, a szöveg erősebb zöld színű.

V. "Fitt". Néhány év előtti bécsi zsánerben készült munka. A keret régi szecessziós körzettel van megszdedve. A szöveg két sort képez, ezek alá egymással összekötött két keskeny alaponymat van alkalmazva. A főtűs vonalon elhelyezett művészjelvényből vöröses festékekkel kihúzott három kör fut ki. Két oldalt egy-egy nyomdász-címer van elhelyezve. Színezése: körzet kék; alaponymatok, művészjelvény és nyomdász-címer: világossárga és világoskék.

A szakbizottság tagjai megtekintvén a pályamunkákat, egyértelműen konstatálják, hogy a munkák minőség tekintetében alul

maradtak a vidék más hasonló pályázatain részt vett munkáknál. A pályamunkákra a következő megjegyzések tettek:

Az I. számú munkára: Kevés lésszel készült munka; térelosztás aránytalan; a rózsaszín- és sárga színben nyomott vignetták a szín gyatra volta miatt nem érvényesülnek. Színezése hibás.

A II. számú munkára: A két oldalmezőben beszedett lénia-kombináció elhízott volt a leretjárás miatt, máskülönben jó kinézését. A színezés elég jó.

A III. számú munkára: Szédőjéről elmondható, hogy az Anker-körzettel nem tud bánni. Körtzet a mintakönyvből vett motívumokból van helytelenül összeállítva. Térelosztása rossz. Színezése tührtő.

IV. számú munkára: Egyszerű munka, térelosztása arányos. Zavarólag hat, hogy a függőleges körzetsorok a keresztül futó szöveg sor helyén nem lettek megtörve. Az alpa karcolt nyomdászvas nem érvényesül, mivel a karc nagyon gyöngye. Színezés és nyomás jó.

Az V. számú munkára: Régi módi munka bécsi stílusban. Az összehatást nagyban rongja, az oldalt elhelyezett két címer alá nyomott erős alap. Nagy hiba, hogy a szöveg fontosabb része kurrens, az alárendeltbb része pedig verzális szedett. Színezés nem a legjobb.

A beküldött öt pályamunka közül díjazásra és kivételre a IV. számú "Szabad irány" jeliségű munka ajánlatik, mint amelyik még a legelfogadhatóbb valamennyi közt. Megkiváttatik azonban, hogy a keresztül futó sor helyének megfelelőleg a körzetsorok töressenek meg, és hogy az alap a körzeten túl csupán egy cicerónyira terjedjen ki. A pályamunkák közül ez lévén a legalkalmasabb: díjazásra és — föltéve, hogy a kívánt javítások eszközöltetnek — kivételre ajánlatik.

A Könyvnyomdászok Szakköre szakbizottsága megbízásából:
Wanko Vilmos.

A Könyvnyomdászok Szakköre pályázatai.

A Könyvnyomdászok Szakköre választmánya elhatározta, hogy a magyarországi könyvnyomatók fokozottabb szakbeli fejlődésre buzdítása végett pályázatot hirdet: I. az 1909-iki Évkönyv legjobbnak talált szakcikkére; II. ugyanez Évkönyv hírdeteinek legjobbjaira; III. az Évkönyv mellékleteinek legjobbjaira; IV. a Grafikai Szemle egyes füzeteinek szedett mutató mellékleteire.

Általános föltételek: A pályázatok bármelyikében is csak a Könyvnyomdászok Szakkörének tagjai vehetnek részt. A pályabírátságot a Szakkör szakbizottsága esetről-esetre a maga kebeléből állítja össze, kívül álló szakértői bevonásával. A pályamunkák tárgyára, alakjára stb. vonatkozó fölvilágosítások az Évkönyv szerkesztőjénél, Novák Lászlónál (Hold-utca 7) kaphatók.

Különleges föltételek: I. Az 1909-iki Évkönyvnek beküldött szakcikkre tekintetében: Ezen a pályázaton részt vesznek az 1909-ediki Évkönyvben megjelenő összes dolgozatok, tárgyra és terjedelemlre való tekintet nélkül. Pályadíj 50 korona, beküldési határidő október 10-ike. Jeligés levél stb. eféle fölösleges.

II. Az Évkönyv hírdeteinek dolgában: Az 1909-iki Évkönyv hírdeteinek négy-négy oldalankint más-más nyomdába adatk meg-szedés és kinyomtatás végett. E négykolumnás hírdetés-csoportok legjobbjának szedője 30 korona, az ezt követőleg legjobbnak a szedője pedig 20 korona jutalomdíjat kap. A pályázatban való részvételt illető óhajok Bozsiak István szaktársnál jelentendők be.

III. Az Évkönyv mellékleteit illetőleg: Ennek a pályázatnak az lévén a célja, hogy Magyarország nyomdaiparának képességeit mutathassuk be: részt vesz benne minden olyan beküldött melléklet, amelyben a szedési elem kellőképpen képviselve van. Pusztán rajzok beküldésével tehát nem lehet pályázni. A pályaműveknek már okvetlenül valamely célra kellett kinyomtatniok, s az Évkönyv számára egyszerűen továbbnyomtatattniok. Ennek biztosítása okáért az ilyes mellékleteknél csak a papirosnak és a nyomtatásnak az árát térítjük meg. — Az első díj 50, a második 40, a harmadik 30 és a negyedik 20 korona. Az egyes mellékletekből kinyomtatás előtt a szerkesztőnek — a papiros, festék stb. esetleges kiutalványozása végett — levonat küldendő.

IV. A Grafikai Szemle mellékleteit illetőleg: E pályázat havonkint megismétlődik 30–30 korona pályadíjjal, amely összeg minden körülmények közt kiadatik az illető hónapban megjelent mellékletek legjobbjának. A pályázatokon csak olyan munkák vehetnek részt, amelyekben a szedési elem is kellően képviselve van. Pusztán rajzok beküldésével tehát nem lehet pályázni. A pályaműveknek már okvetlenül valamely célra kellett kinyomtatniok, s a Grafikai Szemle számára egyszerűen továbbnyomtatattniok. Ennek biztosítása okáért az ilyes mellékleteknél csak a papirosnak az árát térítjük meg. — Az egyes hónapokra eső pályázatokon mindazok a mellékletek vesznek részt, amelyek az illető hó 20-ikáig szerkesztőségünkhez beérkeztek, illetőleg a vidéken postára adattak. Később fölódott mellékletek a következő hóra maradnak. Példányszám 1850. Korrektúrának előzetes beküldése fölösleges, a papirosról szóló számla a küldeményhez melléklendő. A pályaműveket a Szakkör szakbizottsága havonkint bírálja el.

Bevétel.

Pénztári kimutatás 1908 augusztus haváról.

Kiadás.

	K	f.	K	f.		K	f.	K	f.
Át hozat a múlt hóról			2984	75	Augusztus—október havi házbér a körhelyiségért	229	10		
10 drb hitelszöv. részjegy (à 10 kor.)			100	—	Jókai-nyomdának két mellékletért és egy borítékért	88	40		
Gutenberg-szobor-alap			786	22	Világosság - könyvnyomda számlája ötszáz ív papirosért	24	—		
Aca-Mihály-alap			551	84	Szabadkai kiállításnak a fölölvásásnak költségei	27	04		
					A Grafikai Szemle soproni mellékletének papirosa	9	06		
Tagsági járulékokban befolyt :					Adminisztrációs kiadások helyben és vidéken	39	56		
Államnyomda	7	80			A körhelyiség világításának és takarításának költségei	6	36	432	52
A Nap	1	20			Készpénz e hó végén			3293	83
Athenaeum	18	60			10 drb hitelszöv. részjegy à 10 kor.			100	—
Bercsényi-nyomda	4	20			Gutenberg-szobor-alap			786	22
Berkovits-nyomda	2	40			Aca-Mihály-alap			551	84
Bienenstock-nyomda	—	—							
Budapesti Hírlap	9	—							
Buschmann Ferenc	1	20							
Egyetemi nyomda	5	40							
Egyesületi tisztségviselők	9	60							
Engel és Ladányi	1	20							
Európa	1	20							
Fővárosi nyomda	—	—							
Franklin-Társulat	50	40							
Franklin-fiók	7	20							
Fried és Krakauer	2	40							
Gallitzenstein	8	40							
Gelléri és Székely	6	60							
Globus	3	60							
Grafikai intézet	6	60							
Guttman-nyomda	9	60							
Hamburger és Birkholz	5	40							
Hedvig Imre	3	—							
Hedvig Sándor	1	20							
Hornvánszky	10	80							
Jókai-nyomda	—	—							
Károlyi György	1	20							
Kellner Ernő	4	80							
Kertész József	3	60							
Klein Vilmos	—	—							
Korvin Testvérek	3	60							
Községi nyomda	—	—							
Légrády Testvérek	4	80							
Lengyel Lipót	—	60							
Löbl D. és Fia	2	40							
Löblovitz-nyomda	2	40							
Magyar Hírlap	5	40							
Markovits és Garai	1	80							
Márkus Samu	12	60							
Máv. menetjegynyomda	1	80							
Minerva	2	40							
Molnárók Lapja	4	20							
Nádas és Rákos	1	80							
Neuwald-nyomda	1	20							
Otthon-nyomda	—	—							
Pallas	22	20							
Pannonia	1	20							
Pap és Schwartz	1	20							
Pátria	21	—							
Pazmaneum	—	60							
Pénzüntézetű nyomda	3	—							
Pester Lloyd	10	80							
Pesti Könyvnyomda R.-T.	33	—							
Posner Károly Lajos és Fia	4	20							
Radó Izor	2	40							
Réval és Salamon	1	80							
Rigler J. E.	6	—							
Rozsa Kálmán és Neje	7	80							
Schmidl-nyomda	3	60							
Stephaneum	9	—							
Székesfővárosi Hází Nyomda	19	20							
Szent-László-nyomda	—	60							
Thalia-nyomda	3	—							
Világosság-nyomda	20	40							
Welsz L. és F.	5	40							
Wodianer F. és Fiai	25	80							
Wojtitz-nyomda	1	20							
Vidékről (részletezése a megelőző oldalon)	234	—							
Egyesektől (részletezése a megelőző oldalon)	63	60							
			732	60					
			5155	41				5155	41

Sarlós Lajos, ellenőr.

Bozsik István, pénztáros.

Múlt havi pénztári kimutatásunkba hiba csúszott be. A Franklin-Társulattól 42.—, összes tagdíjából 682.80 K folyt be.

Kondícióbeli változások pontos bejelentése.

A Szakkör 1. tagját kérjük, hogy kondíciójuknak esetleges megváltozását — tehát mind a belépést, mind pedig a kilépést is — haladéktalanul adják tudtul a Kör pénztárosának (lakik: Budapest VIII, Sándor-tér 4. szám alatt), mert csak így kaphatják meg pontosan az őket megillető kiadványokat és meghívókat. Elég erre a célra egy egyszerű levelező-lap beküldése.

Fotografus kedvezménye tagjaink részére.

Erdélyi M. cs. és kir. udv. fényképész (Budapest IV, Semmelweis-utca 2. sz., a Kossuth-Lajos-utca sarkán) Szakkörünk tagjainak fényképek készíttetésekor a következő kedvezményt adja:

6 darab vizit-fénykép	6 korona,	12 darab	10 korona.
6 „ kis makartkép	14 „	12 „	24 „
6 „ kabinetkép	16 „	12 „	26 „
6 „ makartkép	20 „	12 „	36 „

Megrendelés alkalmával az illető szakciónak a legutolsó óról szóló nyugtával kell igazolni, hogy tényleg tagja a Szakkörnek.

Helyreigazítás.

Julius havi pénztári kimutatásunkba két hiba csúszott be. A Franklin-Társulat minusszal szerepel, holott 42.— korona tagilleték folyt be onné, úgyszintén a júliusban befolyt tagdíjak összegezése is kimaradt: 682:80 korona, mit ezennel helyreigazítunk.

A tag szórakozási alkalma körhelyiségünkben.

Körhelyiségünk a Gutenberg-Otthonban van (bejárat az épület bérkocsis-utcai részén). A helyiség nyitva van: vasárnaponként délelőtti 9 órától 1-ig, valamint minden kedden a csütörtökhöz este 8 órától 10-ig. Olvasó-terem, billard, sakk, dominó, szaklapok és szépirodalmi folyóiratok állanak itt a tagok rendelkezésére.

Az idényjegy használhatása házi estélyeken.

Figyelmeztetjük a házi estélyeinket látogató tagtársakat, hogy az idényjegyekkel csak a tagok és a kíséretükben levő hölgyvendégek bocsáthatnak be. Az idényjegy másra át nem ruházható, s a vele járó minden visszaélés az elvesztését vonja maga után.

A Grafikai Szemle hirdetéseinek szabott árai:

a) Egész oldalnyi hirdetés:	egy évre	240.— korona.
„ „ „	fél évre	130.— „
„ „ „	negyed évre	70.— „
„ „ „	egyszeri közlés	30.— „
b) Fél oldalnyi hirdetés:	egy évre	130.— „
„ „ „	fél évre	70.— „
„ „ „	negyed évre	40.— „
„ „ „	egyszeri közlés	20.— „
c) Negyed oldalnyi hirdetés:	egy évre	70.— „
„ „ „	fél évre	40.— „
„ „ „	negyed évre	25.— „
„ „ „	egyszeri közlés	13.— „
d) Nyolcad oldalnyi hirdetés:	egy évre	40.— „
„ „ „	fél évre	25.— „
„ „ „	negyed évre	15.— „
„ „ „	egyszeri közlés	8.— „

Az apró hirdetéseknek az ára az első közléskor petit soronként negyven fillér; minden további közlés ötven százalékkal olcsóbb.

Szerkesztik Tanay József és Novák László. Kiadótulajdonos a Könyvnyomdászok Szakköre. — Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest V, Hold-utca 7. sz. (telefon 36—02). Nyomatott a Pestii Könyvnyomda Részvénytársaság nyomdájában, Sas és Bauer budapesti papírraktáros cégnek a papírosára. — Előfizetési ár: egész évre 4 korona, fél évre 2 korona. Egyes szám ára 40 fillér.

Háromszínnyomatokat s más képreprodukciókat is

(főképp könyvnyomdaiakat) gyűjt és cserél
Kner Imre Gyomán.

Küldeményeket szép kollekciónal viszonz.

Idősebb szedő,

ki szakmájában kellő jártassággal bír, kondíciót vállalna vidéki vagy fővárosi árszabályhú nyomdában. Cím a kiadó hivatalban.

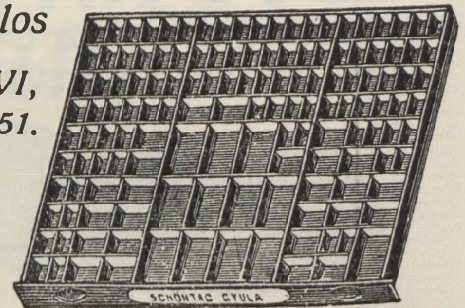
Schöntag Gyula

szakasztalos

Budapest VI,
Váci-körút 51.

Kis antiqua-
szekrény 7,
nagy 9 kor.

Árjegyzék ingyen
és bérmentve.

Fischer és Mika betüöntöde és ste-reotipáló műhely.

Budapest VI, Révay-utca 6. szám (telefon 28-62).

Elvállal igen jutányos áron egész nyomdai berendezéseket. A legkülönbébb cél-szerű és divatos könyv- és címbetűkből nagy választékot tart. Folyton készletben tart: szerb és héber betűket, körzeteket és kizárásokat, nyomdai szerelvényeket, betűszekrényeket és állványokat a legjobb minőségben. — Ajánlja szabadalmazott nyomdai vonalzó berendezését táblázatszedéshez. Egy oktáv garnitúra 20 korona.

A modern ornamentikában és tervezésben teljesen jártas szaktárs elvállalja stílszerű könyvdíszek, ugymint iniciálék, fejlécek, záródíszek készítését, teljesen modern fölfogásban. Készít ezenkívül mindenféle könyv-s árjegyzékbortéket, elvállalja egész könyvek díszítését, valamint egyes lapok illuminálását. Címe megtudható a szerkesztőtől.

Megjelent és Bozsik István szakköri pénztárosnál (Budapest VIII, Sándor-tér 4. sz., vagy Vármegye-utca 11. sz. alatt) kapható:

a Könyvnyomdászok Szakköre
továbbképző tanfolyamainak
1907-1908. évi értesítője.

Szaklapokat meg -könyveket

(bármely nyelvűeket) vásárol, esetleg csereberél fővárosi szaktárs. Címe a kiadóban.

Igen díszes kiállítású füzet 18 műmelléklettel; ára szakköri tagoknak 1, nemtagoknak 2 kor.

! Nagy díj !

KAST & EHINGER

WSR G. m. b. H. WSW

Ullőghilű gyártmányul a et-talul
Ullőghilűllitáson a legmagasabb
díjjal lettek kilűntetve. — Plűk-
gyárak : Berlinben, New-Yorkban
és Chicagóban.

Képviseł Rusztria-Magyarorsz. részére :

Carmine Hugó
Budapest, Bécs, Prága.

OTT H. ADOLF

BÉCSI KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI FESTÉKGYÁR

WIEN, XI., FICKEYSTRASSE 13.

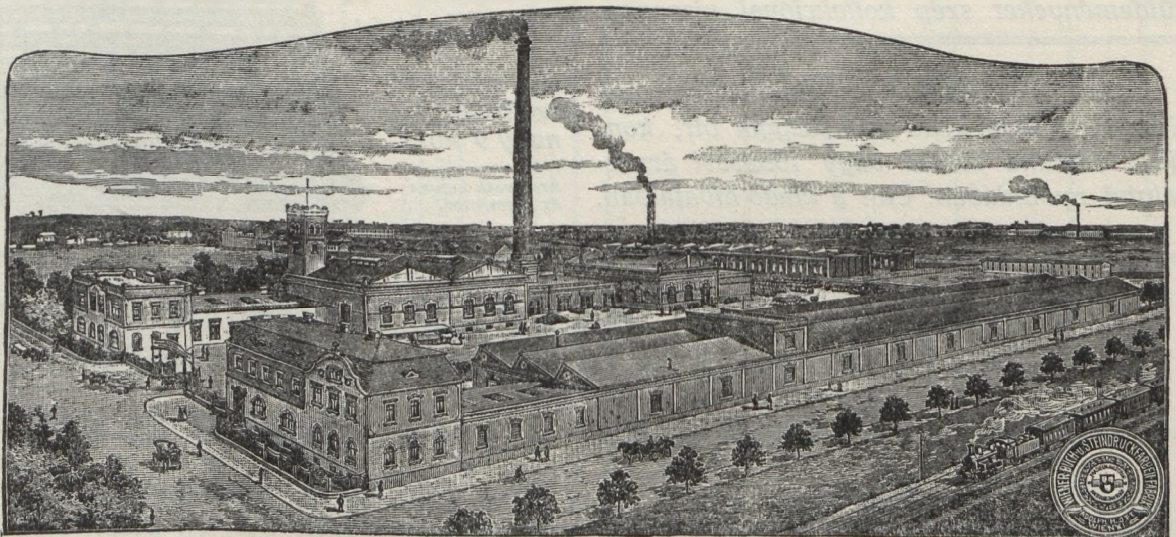
Magyarországi vezérképiselet és bizományi raktár :

BALOG MIKSA ÉS TÁRSA

GRAFIKAI SZAKÜZLET,

BUDAPEST, VI. KERÜLET, KIRÁLY-UTCA 70.

Telefon : 80—23.

FEKETE ÉS SZÍNES KÖNYV- ÉS KÖNYOMDAI, FÉNY- ÉS BÁDOGNYOMDAI, VALAMINT KÖNYVKOTÓI ÉS UJSÁGFESTÉKEK, KENCÉK ÉS HENGERANYAGOK GYÁRA.

Távíratl cím : WIENERFARBEN.

Koblinger Gyula fotocinkográfiai műintézete.

Budapest VII, Csengery-utca 22. szám (telefon 14-61).

Készít mindennemű kliséket művekhez, folyóiratokhoz, árjegyzékekhez meg hirdetésekhez. Építészeti stb. terveket fotolitográfiailag sokszorosít. — Alapítás éve 1892.

Könyv- és kő- nyomdai festékgyár **Wüste F.**

Iroda és raktár: Budapest VI, Gyár-utca 62. szám.

Gyárt: könyv- meg kőnyomdák számára való színes, valamint réznyomáshoz szükséges minden fajtájú és színű festékeket. — Hengeranyag- és kence-gyár.

*Telefon-
szám
14—16.*

Carmine Hugó

*Telefon-
szám
14—16.*

gép- és szerszámgyára Budapest VI, Király-utca 26.

*Alapítatott
1878-ban.*

Főüzlet és gyár: Wien VII, Burggasse 90.

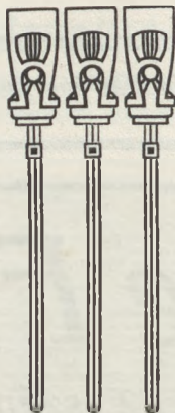
*Alapítatott
1878-ban.*

A grafikai iparágak összes szükségleteinek raktára. Nyomdafestékek, kencék és hengeranyagok gyára raktára **Kast és Ehinger** *G. m. b. H. stuttgarti és feuerbachi gyáraiból.*
Fiókgyárak: Berlinben, New-Yorkban és Chicagóban. A párisi kiállításon grand prix-vel és két aranyéremmel, a st.-louisi kiállításon nagy díjjal lett kitüntetve.

Képviseletek: KONIG ÉS BAUER, Würzburg; HUGO KOCH, AUGUST FOMM és K. GEBLER, Lipcse; GEORGE MANN & CO, London, litográfiai rotációs gépek gyára.

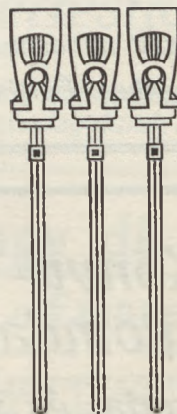
LEGRÉGIBB GYORSSAJTÓGYÁR A BIRODALOMBAN.

Magyar gyorsajtógyár

**Kaiser Lajos és Kaiser Károly
Budapest VIII, József-utca 56. sz.**

Egyszerű gyorsajtók vasuti szerkezettel, 2 és 4 hengerrel. Egyszerű gyorsajtók körbenforgással, 2 és 4 hengerrel. Kromo- és autotípa-gépek front-kirakóval vagy a nélkül. Rotációs kétszín-nyomó gépek. Gyorsan futó "Rapid". Meglepő munkaképesség: óránként 1800 pld. minden megerőltetés nélkül. A legtökéletesebb festékdörzsölés. Erős és szilárd szerkezet. Könnyű és pontos járás. Maszatolás kizárva.

Mindenki, mielőtt gépet venne, saját érdekében kérjen ajánlatot!

Telefon 54-48.

Check-conto 9164.

Kurzweil János és Társa

**egy-
sítve: Berger & Wirth lipcsei festékgyárosokkal.**

Első magyar könyv- és könyomdai festék- és hengeranyag-gyár.

**Gyártelep: Budapest IX,
Márton-utca 19. sz. alatt.**

Telefon 56-64.

**Városi iroda: Budapest V,
Aulich-utca 7. sz. alatt.**

Telefon 76-44.

Ujság-, mű-, illusztráció-, díszmű- és mindenféle színes festékek, kencék, bronzok a grafikai iparágak részére. Hengeröntő műhely lapos és körforgó gépekhez. Olcsóbb és jobb a házi öntésnél. Patent, Victoria és Bianca hengeranyag kockázott és sima táblákban. Szedővasak igazítható feszítővel, szabadalmazott saját találmány, 47.004. és 53.406. sz. osztr.-magy. szabadalom. Számos helyen kitüntetve.

Fiókgyárak: Berlin, Barmen, Florenc, London, New-York, Páris, Szentpétervár.

Megjelent

és a Grafikai Szemle kiadóhivatalában (Budapest V, Hold-utca 7. sz.), valamint Bozsik J. szakköri pénztárosnál (Budapest, Sándor tér 4. vagy Vármegye-utca 11. szám, Franklin-fiók) kapható:

A Könyvnyomdászok Szakköre 1905—1906-iki szaktanfolyamainak értesítője. ◊

Szerkesztették: Tanay József és Novák László.

220 oldal, sok szedés- és egyéb példával. A szakjukban fejlődni óhajtó szaktársak nélkülözhetetlen kézi könyve. Rövid és azért tömör összefoglalásban ismerteti a szaktanfolyamokon előadott tanítási anyagot.

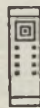
Ára 1 korona. Vidékre 1 korona 10 fillér.

BERTHOLD H., BERLIN SW

RÉZLÉNIAGYÁR ÉS BETŰÖNTŐDE RÉSZV.-TÁRS.

Fiókok: Wien, Szt. Pétervár, Moszkva és Bauer & Co., Stuttgart

Nagy választék különféle körzet és betűujdonságokból, rézléniákból, vignettákból és a t. ◊ Legnagyobb választék orosz betűkből. ◊ Teljes nyomdai berendezések gépekkel és segédeszközökkel. ◊ Szolid kivitel.

Vezérképviselők:

Pusztafi R. és társa, Budapest V, Lipótkörút 17

a lők mintákkal és ajánlatokkal szolgálnak.

Baer Ottó festékgyárai.

Telefon:
93—29.

A grafikai iparágakhoz szükséges összes
□ fekete és színes festékek gyártása. □

Telefon:
93—29.

Különlegesség: a „VORAN“ kő- és könyvnyomdai fekete festék; eddig felülmulhatatlanul gyorsan szárad.

Grafikai osztály:
A kő- és könyvnyomdai szakmához szükséges összes kellékek raktára.

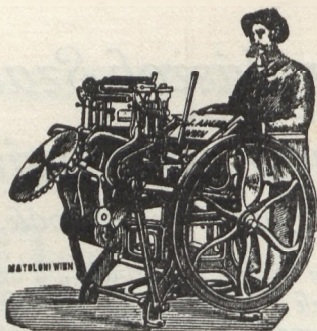
Vezérképviselője és nagy raktára
a „Chromo“ altenburgi papírgyárnak,
J. Friedrich Daechsler langentalen-
heimi kőbányájának,
Hutter és Schrantz nemezgyárának.

Hengeranyaggyár és hengeröntő-
műhely.

Litográfiai kövek.

Kőrforgógép-nemez, könyvnyomdai gé-
pekhez való alátét-nemezek, stereo-
□ tipiai matrica-nemezek. □

Budapesti gyártelep: VII. ker., Gizella-ut 53. szám.

Josef Anger & Söhne

Gépgyár és vasöntöde
Wien-Hernals, Hauptstr. 122.

Szállít legújabb és legjobb szerkezetű gépeket könyv- és könyomdák, papiros-gyárak, üzleti könyveket készítő gyárak, könyvkötők, dobozgyártók számára, a legolcsóbban s a legkedvezőbb fizetési feltételekkel.

— MAGYARORSZÁGI KÉPVISELŐJE: —
Silberer A., Budapest, Dob-u. 53.

KÖNIG ÉS BAYER

— fotocinkográfiai műintézete —

Budapest VII, Kazinczy-u. 32.

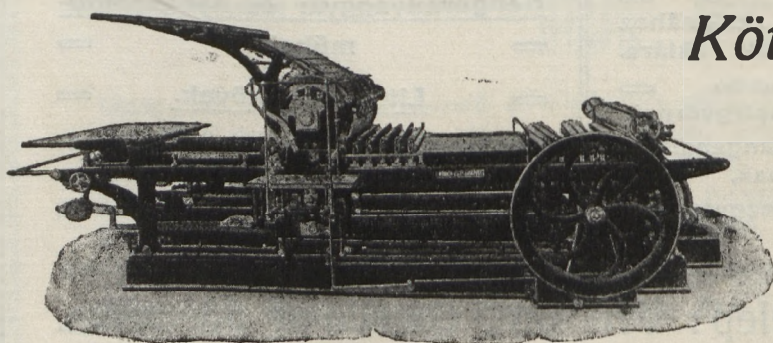
KLISÉK mindennemű képe nyomtatványokhoz a legjobb kiállításra.

**AUTOTÍPIA. ≡ KROMOTÍPIA.
≡ FOTOTÍPIA. ≡ FOTOLITO. ≡**

— Házonküldi felvételek. —

WÖRNER J. ÉS TÁRSA

GÉPGYÁRA BUDAPESTEN

Könyvnyomdai gyorsajtók vasuti rendszerű menettel. Könyvnyomdai gyorsajtók két- és négy pályás görgőjárattal. Kromotípiai gyorsajtók rövidített ívkivezetéssel, a gyűrűs kirakódob segítségével. Kétfordulatú gyorsajtók elől kirakóval. Könyomdai gyorsajtók görgőpályával. Könyomdai kézisajtók.
— Könyvkötő-gépek. —

Körforgó nyomó- gépek

ujság- és illusztrációnyomásra, meghatározott és változtatható ív nagyság számára.

Magyar Nyomdászok Évkönyve 1908. évre.

Huszonharmadik évfolyam.

Szerkesztette: **Novák László.**

Kiadja a Könyvnyomdászok Szakköre Budapesten.

Terjedelme több mint tizenegy ív, mellékleteinek száma nyolcvan. Kiállítás és tartalom dolgában fölülmúlja az összes korábbi köteteket. Ára 3 kor., postán küldve 3.76 kor.

Megrendelhető — amíg a csekély készlet tart — **Bozsik István** szakköri pénztárosnál **Budapesten, VIII, Sándor-tér 4. szám.**

Bozsik István szakköri pénztárosnál (VIII, Sándor-tér 4, Gutenberg-Otthon) kapható:

**A magyar állam
nyomdászattörténeti térképe.**

Tervezte és magyarázó szöveggel ellátta: **Firtinger Károly.** — Ára 60, postán küldve 70 fillér. Évkönyv-vásárlók fél áron kapják.

REPRODUKÁLÓ MŰINTÉZET

WESZELY LIPÓT ÉS TÁRSA

KLISEK

BUDAPEST
V. Dorottya-utca 11.

AUTOTIPIA · FOTOTIPIA
KROMOTIPIA · FOTOLITO
MINDENNEMŰ RAJZOKAT

A LEGJOBB KIVITELBEN.

BEIT & CO.
HAMBURG
**DRUCKFARBEN
FABRIKEN**

Főraktár és iroda:
MÜLLER TESTVÉREK, Budapest V, Súlyom-utca 13.

Ne vásároljon semmiféle vágógépet !!

mielőtt erről szóló árjegyzéket nem hozott **Krause Károly** lipcsei gyárából, vagy ennek képviselőjétől: **Kaufmann Gyulától**, Budapest, VII. ker., Kertész-utca 37. szám alatt.

Bélyegző-metszés.
Mechanikai műhely.
Galvanoplasztika.

Ólomzár-gyártás.
Tömöntöde.
Rézlénia-gyártás.

Első magy. betűöntöde

☐ részvény-társaság ☐

Budapest VI, Desseffy-utca 32. sz.

Telefonszám 23—70.

Dús raktárt tart folytonosan magyar, német,
tót, horvát, szerb, román és bolgár ékezetű

könyv- és címbetűkből,

körzetekből, rézléniákból és kizárásokból,
továbbá a legkülönfélébb ékezetűkből és
egyéb nyomdai fölszerelvényekből. Egész
nyomdai berendezések jutányos árban és
☐ gyorsan fogantatosítatnak. ☐

ÜNDONSÁG!

ÜNDONSÁG!

Egyetemes tabella-alapzat

Czettel és Benötmer szabadalma.

GRAFIKAI SZEMLE

A GRAFIKAI IPAR
HAVI KÖZLÖNYE

SZERKESZTIK: TANAY JÓZSEF és NOVÁK LÁSZLÓ
KIADJA: A KÖNYVNYOMDÁSOK SZAK-
KÖRE BUDAPESTEN

XVIII. ÉVFOLYAM 10. SZ. 1908 OKTÓBER HÓ

BOGDÁNY S.

FŐVÁROSI SORSJEGYIRODA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
A MAGYAR KIRALYI SZAB. OSZTÁLYSORSJÁTÉK FOELÁRUSÍTÓJA

HAUPTSTÄDTISCHES LOTTERIE-BUREAU ACTIENGESELLSCHAFT
HAUPTCOLLECTUR DER KÖN. UNGARISCHEN KLASSENLOTTERIE

OFFICE MÉTROPOLITAIN RECETTE GÉNÉRALE DE LA
DE LOTERIE SOCIÉTÉ ANONYME DE HONGRIE

TELEFON 88—15

Sürgöny-cím
Telegramm-Adresse
Adresse-telegraphique
"FORTUNA"

Budapest, 190

MELLÉKLET A GRAFIKAI SZEMLE
1908. ÉVI OKTÓBERI SZÁMÁHOZ

FARKAS VILMOS

KÖNYVNYOMDAI MŰINTÉZET

BUDAPEST VIII, NÉMET-U. 27

TELEFON
113-52 SZ.

KÉSZIT IZLÉSES KIVITELBEN
MEGHIVÓKAT, KERESKEDELMI
NYOMTATVÁNYOKAT FOLYÓ-
IRATOKAT, ÁRJEGYZÉKET STB.

Telefonsz. 20.

Postafiók sz. 34

Könyv- és papir-
kereskedés

Rajz- és írószek-
rek raktára

HUSZÁR ISTVÁN
NYITRA, BOTTYÁN-UTCA 2.

Könyvnyomda
Könyvkötészet
Hivatalos nyom-
tatványraktár

Nyitra, 190.....

HUSZÁR ISTVÁN KÖNYVNYOMDÁJA NYITRÁN.

HUSZÁR ISTVÁN NYITRA

KÖNYV-, PAPIR- ÉS HANGJEGYKERESKEDÉS
KÖNYVNYOMDA, KÖNYVKÖTÉSZEZET
NYOMTATVÁNYRAKTÁR

TELEFON
SZÁM 20.

TELEFON
SZÁM 20

Nyitra, 19.....

HUSZÁR ISTVÁN KÖNYVNYOMDÁJA NYITRÁN.

**STEINHARDT
MULATÓ
BUDAPEST**

VIII., FÁKÓCZI-UT 63. SZÁM

CSUPÁN A CSUKOTT MŰSOR ÉRVÉNYES

MŰSOR

MEGHIVÓ.

A „Mezőtúri Jótékony Nőegylet”
folyó évi szeptember hó 20-án a
Központi Kaszinó összes termeiben
:: szegényei javára zártkörű ::

TÁNCVIGALMAT

rendez, melyre t. cimedet és ked-
ves családját tisztelettel meghívja
o o o o a RENDEZŐSÉG.

Beléptidj: Személyjegy 2 korona.
Családjegy (3 személy) 5 korona.

Kezdeté este 8 órakor.

Felülfizetések köszönettel fogad-
tatnak s hirlapilag nyugtáztatnak.

A zenét Váradi Zsiga jóhírnevű
:: zenekara szolgáltatja. ::

TÖRÖK I., MEZŐTÚR.

Tervezte, metszette és
nyomta: Szelei Rezső.

Szedte: Kiss Kálmán.

